

De diagnosegroep onder de loep

‘ Hoe kunnen observaties vanuit psychomotorische invalshoek bijdragen aan het advies over een passende voorziening voor leerlingen uit de diagnosegroep? ’

Hilda Huizing
Jonna van Loo
2010-2011

Scriptie begeleiders:
Cor Niks en Esther van der Steeg
Scriptie beoordelaar:
Mia Scheffers

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoek over de psychomotorische training(PMT) bij de diagnosegroep op de Utrechtse School(US). Toen we begonnen aan dit project hadden we nog geen idee wat een diagnosegroep inhield, laat staan wat we van de leerlingen konden verwachten. Leerlingen die zijn vastgelopen op school? Een dramalokaal met schilderijen aan de muur? Niet wat we gewend waren, maar zeker een uitdaging. We hebben erg genoten van de input van de leerlingen, die soms verrassend uit de hoek konden komen. Na heel veel uren van training geven, filmen, observeren, analyseren, discussiëren, schrijven en herschrijven, is uiteindelijk een onderzoek ontstaan waar we trots op zijn.

Bij dit project waren een aantal mensen betrokken die wij willen bedanken voor hun medewerking en adviezen. Sensel Lap willen wij bedanken voor de uitnodiging om PMT te starten met de diagnosegroep en voor alle steun die we daarbij hebben mogen ontvangen. Bregje Jonkhart willen wij bedanken voor het meedenken, interesse en de adviezen. Lilian Verkerk willen wij bedanken voor alle uren dat ze aanwezig was bij de PMT en de feedback die ze heeft gegeven.

Ook willen wij de andere personeelsleden van de Utrechtse School bedanken voor het meewerken aan ons project. We hebben ons erg welkom gevoeld op de Utrechtse School.

Verder willen wij nog onze scriptie begeleiders, Cor Niks en Esther van der Steeg bedanken voor het meedenken, en hun onmisbare feedback op onze voortgang van het onderzoek.

Samenvatting

Het onderzoek is een evaluerend onderzoek dat gericht is op het gedrag van de diagnosegroep leerlingen van de Utrechtse School(US) in verschillende contexten.

De leerlingen van de diagnosegroep volgden dit schooljaar voor het eerst psychomotorische training. Om te onderzoeken in hoeverre de observaties, die hieruit volgden, een aanvulling zijn is de volgende vraag ontstaan:

Komt er bij PMT ander observeerbaar gedrag naar voren dan bij sport en theorie? En leiden deze observaties tot een daadwerkelijk gebruik voor het schriftelijke vervolgadvis?

Om hier antwoord op te krijgen is er gebruik gemaakt van videoanalyses. Hieruit komt naar voren dat de verschillen in gedrag in de verschillende contexten minimaal zijn.

Naar aanleiding van dossieronderzoek is gebleken dat er gedurende het schooljaar een stijgende lijn is te zien in het gebruik van de PMT-observaties in de eindadviezen. Het thema concentratie is hierbij dominant.

De orthopedagoge heeft de PMT-observaties voornamelijk als ondersteunend ervaren. Wel geeft ze aan dat ze het idee heeft dat ze bepaald gedrag vaak eerder terug hoort vanuit de PMT, en pas in een later stadium ook vanuit andere lessen. Dit zou betekenen dat dankzij de PMT-observaties sneller tot relevante analyse gekomen kan worden, en er dus sneller een vervolgadvis kan komen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	3
Inhoudsopgave	4
1. Inleiding	6
1.1 Samenwerkingsverband VO 20.1	6
1.2 POVO Utrecht	7
1.3 Expertise team	7
1.4 Het Schakelloket	7
1.5 De Utrechtse School	7
1.6 PMT op de Utrechtse School	8
1.7 Ontwikkeling module PMT	8
1.8 Probleemstelling en vraagstelling	9
2. Theoretisch kader	10
2.1 Zorg en Advies Team(ZAT)	10
2.2 De Permanente commissie leerlingenzorg	10
2.3 Toepasbaarheid diagnosegroep in onderwijs	10
2.3 Diagnosegroep Utrechtse School	11
3. Methode	12
3.1 Deelnemers	12
3.1.1 Deelnemers deelvraag 1	12
3.1.2 Deelnemers deelvraag 2 en 3	13
3.2 Meetinstrument deelvraag 1	13
3.2.1 Betrouwbaarheid observatie instrumenten	14
3.2.2 Algemene uitleg observatie instrumenten	14
3.2.3 Uitleg veranderingen in de observatielijst van het thema samenwerken	15
3.2.4 Uitleg veranderingen in de observatielijst van het thema sociale limieten	15
3.3 Meetinstrument deelvraag 2	15
3.4 Meetinstrument deelvraag 3	16
4. Resultaten	17
4.1 Deelvraag 1	17
4.1.1 Thema samenwerken	17
4.1.2 Thema sociale limieten	18
4.2 Deelvraag 2	19
4.3 Deelvraag 3	19
5. Discussie	20

6.Conclusie	22
7.Aanbevelingen	24
7.1 Aanbevelingen voor de Utrechtse School	24
7.2 Aanbevelingen voor nieuwe studenten	24
8.Literatuurlijst	25
9.Bijlagen	27
Totstandkoming observatielijsten	27
Literatuur verwerking thema samenwerken.....	27
Literatuur verwerking thema sociale limieten	34
Observatielijsten	38
Handleiding observatielijst samenwerken en sociale limieten	38
Observatielijst samenwerken	39
Observatielijst sociale limieten	42
Literatuurlijst thema samenwerken en sociale limieten	45
Resultaten thema samenwerken	46
Resultaten weergegeven in grafiek	46
Resultaten weergegeven in tabel	47
Resultaten thema sociale limieten.....	48
Resultaten weergegeven in grafiek	48
Resultaten weergegeven in tabel	49
Deelnemers	50
Deelnemers deelvraag 1.....	50
Deelnemers deelvraag 2 en 3	52
Eindadvies voorbeeld	54

1. Inleiding

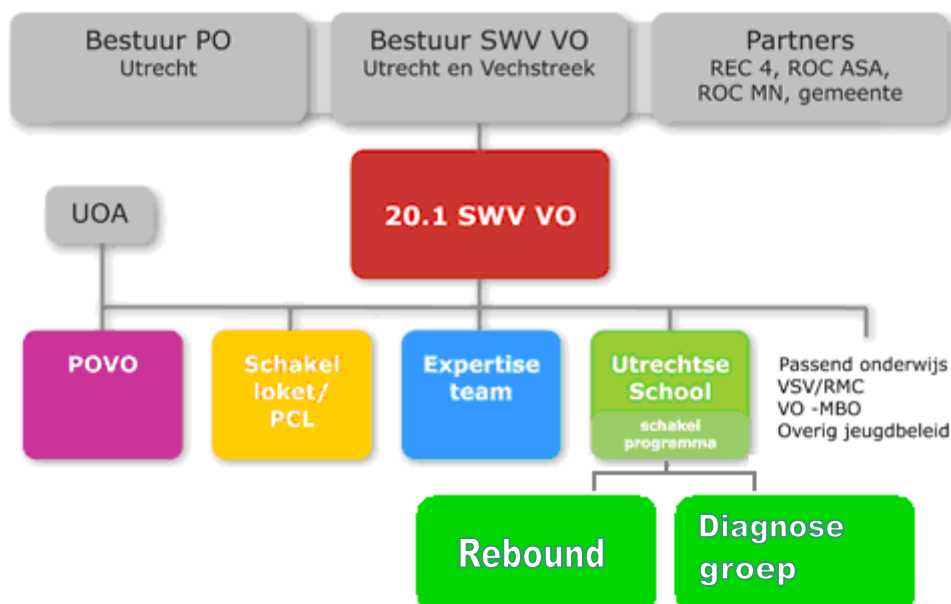
De diagnosegroep binnen de Utrechtse School bestaat uit leerlingen met uiteenlopende achtergronden en problematiek die een kort traject volgen, van 6 tot maximaal 12 weken, om uit te zoeken welke vervolgkeuze qua opleiding, leer-werktraject of werkbegeleiding aansluit bij hun talenten en situatie. Om binnen dit kortdurende traject tot een passend advies te komen worden deze leerlingen geobserveerd door het team rondom de diagnosegroep. Binnen de Utrechtse School was behoefte aan een aanvullend perspectief op leerlingen. Daarom is een pilot gehouden met psychomotorische therapie. In dit onderzoek wordt deze pilot met PMT binnen de diagnosegroep geëvalueerd.

1.1 Samenwerkingsverband VO 20.1

Het Samenwerkingsverband Voortgezet Onderwijs 20.1 (SWV VO 20.1) Utrecht en Vechtstreek werkt voor, en in opdracht van, de schoolbesturen in Utrecht. Hun ambities zijn gericht op alle leerlingen uit het Voortgezet Onderwijs en het Middelbaar Beroeps Onderwijs, die de aansluiting met het regulier onderwijs dreigen te verliezen of verloren hebben. Dat doen ze door een systematische aanpak, waarbij interventies worden gepleegd op het juiste moment, op de juiste plaats en bij de juiste doelgroep.

De verschillende organisatieonderdelen van het SWV VO 20.1 richten zich op het ondersteunen en adviseren van scholen, het zoeken van een optimale oplossing voor elke aangemelde jongere en het bieden van al dan niet tijdelijke programma's voor jongeren. Ze werken samen met scholen en andere partners aan een succesvolle schoolloopbaan voor elke jongere in de regio.¹

Het samenwerkingsverband heeft beschikking over een schakelloket, een expertise team, POVO (van Primair Onderwijs naar Voortgezet Onderwijs) en de Utrechtse School.¹

Afbeelding 1 : Organogram samenwerkingsverband voortgezet onderwijs Utrecht.²¹

* Alle bronvermeldingen worden aangegeven met een cijfer. Wanneer u een cijfer ziet kunt u in de literatuurlijst kijken welke bron erbij hoort.

1.2 POVO Utrecht

De overgang van Primair Onderwijs (PO) naar Voortgezet Onderwijs (VO) is een belangrijk moment dat in hoge mate het schoolsucces van de leerling bepaalt. Waar het om draait is dat elke leerling op een school komt die aansluit bij de mogelijkheden en de ondersteuningsvraag van de leerling. Tegelijkertijd speelt natuurlijk de beschikbaarheid een rol en de geografische ligging van de scholen. Kortom: de overgang van PO naar VO is een proces waarbij veel factoren betrokken zijn en veel factoren een rol spelen.²

Omdat de leerlingen uit de diagnosegroep hier niet mee te maken hebben, wordt hier nu niet verder op ingegaan.

1.3 Expertise team

Het Expertise Team bestaat uit ervaren professionals. Zij adviseren en ondersteunen de scholen en schoolbesturen bij het versterken van de zorgstructuur en bij de aanpak van zorgleerlingen. De ondersteuningsvraag van de school is hierbij bepalend.

Het Expertise Team initieert en onderhoudt netwerken van relevante ketenpartners. De netwerken zijn bedoeld voor het uitwisselen van praktijkervaringen en deskundigheidsbevordering van bijvoorbeeld zorgcoördinatoren, leerplicht/RMC, zorg adviesteams en externe partners (zoals Jeugdgezondheidszorg, Bureau Jeugdzorg, Schoolmaatschappelijk werk en de REC's 1 t/m 4).³

1.4 Het Schakel Loket

Het Schakel Loket is een breed samengesteld overleg met vertegenwoordigers vanuit verschillende disciplines. Naast specialisten die werkzaam zijn binnen het praktijkonderwijs, het VMBO en het cluster IV-onderwijs, zijn dat onder meer een jeugdarts en een leerplichtambtenaar. Het Schakel Loket is verantwoordelijk voor het in kaart brengen van de onderwijs- en zorgbehoefte van leerlingen, waar bij de school handelingsverleging is.⁴

Het Schakel Loket ondersteunt scholen en ketenpartners bij het vinden van een oplossing voor leerlingen die binnen het reguliere onderwijs hun loopbaan niet succesvol kunnen ontwikkelen. De school van herkomst heeft aantoonbare interventies gedaan, zonder dat deze effectief zijn gebleken. Het Schakel Loket geeft een advies-op-maat; leerlingen worden geschakeld naar een traject dat past bij hun situatie en mogelijkheden. Waar mogelijk wordt een oplossing voorgesteld binnen de eigen school, eventueel met ondersteuning vanuit het Expertise Team, of van een ketenpartner. Indien nodig wordt voor het schakelprogramma gekozen of voor maatwerk binnen de Utrechtse School.⁴

Op het moment dat het Schakel Loket zelf over te weinig informatie beschikt om een advies te kunnen geven, kan een leerling worden opgegeven voor een plek binnen de diagnosegroep op de US. Het Schakel Loket geeft aan op welke gebieden er nog vragen liggen. De US gaat hier dan onderzoek naar doen.

1.5 De Utrechtse School

Als een leerling voor korte of langere tijd niet terecht kan binnen het reguliere onderwijs biedt Utrechtse School een passende leeromgeving. Het draait daarbij om maatwerk: elke leerling krijgt een programma met een eigen didactische invulling, afgestemd op de individuele behoeften en mogelijkheden. Elke leerling wordt begeleid voor school, een diploma of werk.⁵

Veel leerlingen blijven maar voor korte duur op de US. Bepaalde leerlingen gaan na 3 maand weer terug naar hun eigen school. Andere leerlingen blijven op de US voor één of meerdere jaren. In die tijd krijgen ze een opleiding, en daarna stromen ze door naar vervolgonderwijs op een reguliere school, of gaan ze werken.⁶

De US is opgedeeld in verschillende afdelingen.

Start it!: Voor kinderen die uit het basisonderwijs komen, terwijl nog niet duidelijk is welk schooltype en welke ondersteuning gewenst zijn. Leerlingen volgen een gewoon onderwijsprogramma, maar in hun eigen tempo en met veel begeleiding.

Link it!: Voor jongeren vanaf 14 jaar die aanleg hebben om op een meer theoretische manier te leren.

Leerlingen werken in kleine groepjes, maar volgen een individueel programma en worden intensief begeleid.

Do it!: Voor leerlingen vanaf 14 jaar die zich het best in een praktische omgeving ontwikkelen. Stage en school worden gecombineerd.⁵

Sommige leerlingen volgen een tijdelijk schakelprogramma met als doel terugkeer mogelijk te maken naar het regulier onderwijs(rebound) of met als doel om tijdens een kortdurend traject een goed beeld te krijgen van een passend vervolg(diagnosegroep).

Als een leerling in de diagnosegroep wordt geplaatst staat de individuele onderwijsvraag centraal. Een leerling wordt naar de diagnosegroep verwezen wanneer het ZAT en de school in een zodanige handelingverlegenheid zitten, dat het niet mogelijk is om terug te keren naar de oude school. Het Schakel Loket verwijst de leerling naar de diagnose groep. De diagnose groep probeert een duidelijk beeld te krijgen van de leerling en van daaruit een vervolgadvisie te geven. Het traject ziet er daarom voor elke leerling anders uit. De leerling zit gemiddeld 6 tot 12 weken in de diagnosegroep. In die tijd wordt er gewerkt aan onder andere talentverkenning, oriëntatie op onderwijs en/of beroepen en persoonlijke vaardigheden. Daarnaast wordt het niveau van de leerling in beeld gebracht, doormiddel van bijvoorbeeld een intelligentietest. Het doel van de diagnosegroep is dat aan het einde van het traject elke leerling weet wat de beste vervolgstap is.⁶ De US heeft dan de mogelijkheid om zelf een vervolgadvisie te formuleren voor deze leerling. Op het moment dat ze nog geen zekerheid hebben over wat de beste vervolgstap zou kunnen zijn, leggen ze de vraag weer terug bij het Schakel Loket. Het Schakel Loket heeft dan antwoordt gekregen op de vooraf gestelde vragen, en gaat dan bezig met het vervolgadvisie.

In paragraaf 2.4 wordt meer informatie gegeven over de diagnose groep.

1.6 PMT op de Utrechtse School

De US is in aanraking gekomen met de PMT door de SOVA trainingen (sociale vaardigheid) die via stichting Stade werden aangeboden aan leerlingen van de US. Stichting Stade is een organisatie voor zowel hulp aan jongeren als volwassenen. Zij helpen hen met het vinden van een plek in de samenleving. Ze ondersteunen mensen met problemen doormiddel van luisteren, praten en samen oplossingen zoeken. Voor jongeren geven zij bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding.⁷ Omdat deze visie en werkwijze hen aansprak wilde ze ook kijken hoe PMT toepasbaar is bij leerlingen van de diagnosegroep. Na overleg met studenten van het Ambulatorium Windesheim is er een conceptprogramma ontwikkeld. Dit concept is uitgetoetst in het schooljaar 2010-2011.

1.7 Ontwikkeling module PMT

Na aanleiding van een vraag vanuit de US om te observeren vanuit het PMT-perspectief, is er bij de diagnosegroep een PMT module ontwikkeld.

Deze module is gemaakt voor een open groep waarbij de cyclus gehanteerd wordt van 2 keer 6 weken. In deze 6 weken worden 6 verschillende thema's behandeld. In de tweede 6 weken worden dezelfde thema's behandeld, maar met andere activiteiten. Dit zodat het ook voor de leerlingen die langer dan 6 weken bij de diagnosegroep blijven, uitdagend en leerzaam is.

De 6 thema's zijn gekozen n.a.v. relevantie binnen het onderwijs. De thema's die in de module worden behandeld zijn: samenwerken, concentratie, werkhouding, grenzen, omgaan met frustratie en non-verbale communicatie/lichaamshouding.

Deze module is in de loop van het jaar ontstaan. De verschillende thema's zijn na uitvoering geëvalueerd en eventueel aangepast. Dit werd gedaan in overleg met de orthopedagoge.

Zo is het thema werkhouding en leerstijlen veranderd in het thema werkhouding. Hiervoor is gekozen omdat het toevoegen van de leerstijlen te complex was, en niet goed werd begrepen door de leerlingen.

Het thema omgaan met frustratie is ook pas later tot stand gekomen. Eerst was dit het thema luisteren.

Omdat het erg lastig was om hier goede activiteiten bij te zoeken waarbij duidelijk observeerbaar gedrag naar voren kwam, is ervoor gekozen om dit thema te vervangen. Dit werd eerst het thema omgaan met negatieve opmerkingen. Het probleem hiervan was dat het veelal in praten uitliep, en er weinig activiteiten werden gedaan. Hier is toen het thema 'omgaan met frustratie' uit ontstaan.

Ook de duur van de PMT training is halverwege het jaar veranderd. Op het begin is er voor gekozen om de training een uur te laten duren. Dit is later terug gevoerd naar drie kwartier. Dit is gedaan naar aanleiding van de spanningsboog van de leerlingen, en de context waarin de PMT werd gegeven. Het viel op dat de leerlingen na drie kwartier onrustig werden. Er viel dan weinig rendement te halen uit het laatste kwartier.

In een gymzaal kun je ervoor kiezen om een gezamenlijk eindspel te doen. Dit was lastig in het dramalokaal, die in deze periode beschikbaar was.

Uit onderzoek is gebleken dat pubers een korte aandachtspanne hebben⁸. Vooral wanneer het gaat om gedwongen concentratie, dus iets wat ze wordt opgedragen, dan hebben pubers een concentratieboog van ongeveer 30 minuten. Daarna zullen ze eerder afgeleid zijn en minder efficiënt werken.⁹

1.8 Probleemstelling en onderzoeksvraag

De leerlingen van de diagnosegroep volgen voor het eerst een psychomotorische training. Het doel van de training is om thema gerelateerde gedragingen te observeren ter aanvulling voor het team. De gedragsobservaties vanuit het PMT perspectief worden iedere week naar het team van de US gestuurd. Deze gedragsobservaties worden meegenomen in de vervolgadvisen van de leerlingen. Echter is nog niet aangetoond dat de observaties aanvullend zijn voor het team. Naar aanleiding van dit onderwerp is een probleemstelling tot stand gekomen.

Hoe kan worden aangetoond dat er in de PMT gedrag wordt geobserveerd dat aanvullend is op de informatie van het team dat tot een advies moet komen voor de leerlingen van de diagnosegroep.

Naar aanleiding van de probleemstelling is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd.

Onderzoeksvraag:

Komt er bij de gebruikte PMT thema's, ander observeerbaar gedrag bij de leerlingen van de diagnosegroep naar voren dan bij de twee andere contexten, sport en theorie. En leiden deze observaties tijdens de PMT dan tot een daadwerkelijk gebruik voor het schriftelijke vervolgadvis?

Uit de onderzoeksvraag zijn drie specifieke deelvragen ontstaan. In de methode staat beschreven op wat voor manier iedere deelvraag onderzocht is.

Deelvraag 1.

Laten de leerlingen van de diagnosegroep binnen de PMT context observeerbaar(d.m.v. observatielijsten en videoanalyses) ander gedrag zien dan in andere schoolse contexten zoals tijdens de sport en in de theorie les?

Deelvraag 2.

Welke thematische PMT training is dominant aanwezig wanneer je kijkt naar de gebruikte observaties in het schriftelijk vervolgadvis van de leerlingen uit de diagnosegroep?

Deelvraag 3.

Worden de PMT observaties die de orthopedagoog schriftelijk verwerkt in het vervolgadvis als ondersteunend ervaren naast de informatie die ze krijgt vanuit andere contexten. Of zorgen ze voor vernieuwende inzichten?

Het onderzoek moet aantonen of er al dan niet ander observeerbaar gedrag in de PMT naar voren komt. Er is gestart met het ontwikkelen van een module voor de diagnosegroep. Aan de hand van deze basis zijn resultaten tot stand gekomen voor de deelvragen. Uit onderzoek moet blijken of deze observaties aanvullend zijn voor het team van de diagnosegroep. Tevens wordt er onderzocht welke thematische training duidelijk naar voren komt in de observaties. Uiteindelijk worden de onderzoeksresultaten getoond aan de Utrechtse School.

2. Theoretisch kader

Het Schakel Loket zoals in Utrecht, is in de rest van Nederland niet op deze manier vorm gegeven. Op andere locaties in Nederland heeft het onderwijs ook verschillende ketenpartners om op eigen wijze de leerlingen zo goed mogelijk te kunnen helpen. Sinds 1 augustus 2008 heeft elke school zich verplicht moeten aansluiten bij een samenwerkingsverband. Zodat alle leerlingen de zorg krijgen die ze nodig hebben.¹⁰ Hieronder een aantal termen die over het algemeen gebruikt worden in de rest van Nederland.

2.1 Zorg- en Advies Teams (ZAT)

De reguliere VO-scholen proberen een leerling met problemen zo goed mogelijk de hulp te bieden die nodig is. Wanneer de school niet tot de gewenste resultaten kan komen, dan kan het contact opnemen met het Zorg- en Advies Teams (ZAT).¹¹

Een ZAT is een multidisciplinair team waarin beroepskrachten ondersteuning bieden aan leerlingen met sociaal-emotionele, gedrags-, ontwikkelings- of leerproblemen en aan hun ouders. Die ondersteuning sluit aan bij de zorg die het onderwijs biedt. Het ZAT komt in actie als eerdere, lichtere interventies via de interne leerlingenzorg van de school niet toereikend waren.

Het ZAT bestaat in ieder geval uit beroepskrachten uit het onderwijs, de jeugdgezondheidszorg, het schoolmaatschappelijk werk, de jeugdzorg, de gemeentelijke afdeling leerplicht en politie of justitie.

Daarnaast kunnen ook beroepskrachten van andere organisaties deelnemen aan een ZAT.¹²

Het multidisciplinaire ZAT bekijkt de situatie grondig van drie kanten: de onderwijsbehoeften van het kind, de handelingsvragen van de school en eventueel ook de vragen van de ouders. Men inventariseert waar knelpunten zitten én wat goed gaat. Vervolgens formuleert men een aanpak, zoals aanvullend onderzoek doen, licht ambulante hulp bieden aan ouders of kind of een indicatie voor speciaal onderwijs of jeugdzorg voorbereiden.

Wanneer de extra inspanningen door school, het interne zorgoverleg én de zorg- en adviesteams niet tot het gewenste resultaat leiden is het tijd de vraag voor te leggen aan de Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL).¹¹

2.2 Permanente commissie leerlingenzorg (PCL)

Het zorg adviesteam(ZAT) wil voorkomen dat de leerling uitvalt op school. Echter is het niet altijd mogelijk en kan het ZAT in handelingsverlegenheid zitten. Als blijkt dat de oplossing niet binnen de school gevonden kan worden, meldt de school de leerling aan bij de PCL.¹³

De PCL is een commissie die adviezen geeft aan ouders en scholen over de (onderwijs)zorg voor leerlingen. De PCL bestaat uit orthopedagogen en zorgconsulenten. Via het ZAT kunnen leerlingen worden aangemeld bij de PCL.¹⁴

De school stuurt dan een aanmeldingsformulier, een onderwijskundig rapport en rapporten van onderzoeken/behandelingen via het ZAT naar de PCL. Het is belangrijk dat het ZAT over geschikte informatie beschikt zodat er een passend advies gegeven kan worden door de PCL.⁷ De leden van de PCL nemen ieder apart het dossiers door en tijdens een gezamenlijke vergadering komen ze tot een eenduidig oordeel. Een doorverwijzing naar een reboundvoorziening kan het advies zijn.¹⁵

2.3 Toepasbaarheid diagnosegroep in het onderwijs

In de gezondheidszorg wordt er vaak gebruik gemaakt van diagnosegroepen. Dit zijn groepen met mensen waarvan nog niet duidelijk is wat hun diagnose is, of wat een goede vervolgstap zou kunnen zijn binnen de zorg. Binnen het onderwijs is er geen specifieke informatie te vinden over een diagnosegroep zoals die bestaat in Utrecht. Wel zijn ze bij De Rotonde in Breda in het schooljaar 2010-2011 gestart met een observatieklas. De observatieklas heeft een wisselende samenstelling van jongeren die tijdens hun schooltijd worden geobserveerd, zodat de problematiek per leerling duidelijk wordt en hierop ingespeeld kan worden. De leerlingen worden na observatie en advies naar een passende plaats op een van de scholen voor VO in de regio Breda e.o. toe geleid. In het geval dat onderwijs niet op de voorgrond kan komen, vindt de aanleiding plaats naar een passende voorziening in de jeugdhulpverlening of arbeid.¹⁶

2.4 Diagnosegroep Utrechtse School

Een leerling komt in de diagnosegroep terecht wanneer de school van de leerling en het ZAT ervaren dat de problematiek van de leerling zodanig is dat ze in handelingsverlegenheid zitten. Dit wordt gemeld bij het Schakel Lokaal. Op het moment dat het Schakel Lokaal bepaalt dat een leerling niet terug kan naar zijn school van herkomst, dan wordt er op basis van zijn dossier naar een andere oplossing gezocht. Mocht het Schakel Lokaal over onvoldoende informatie beschikken om een vervolgstap te adviseren voor een leerling, dan wordt deze doorverwezen naar de diagnosegroep. De leerling zit hier gemiddeld 6 tot 12 weken. In die tijd probeert het team van de diagnosegroep antwoorden te vinden op de vragen van het Schakel Lokaal. Het doel van de diagnosegroep is dat aan het einde van het traject elke leerling weet wat de beste vervolgstap is.⁶ De US heeft dan de mogelijkheid om zelf een vervolgadvisie te formuleren voor deze leerling. Op het moment dat ze nog geen zekerheid hebben over wat de beste vervolgstap zou kunnen zijn, leggen ze de vraag weer terug bij het Schakel Lokaal. Het Schakel Lokaal heeft dan antwoordt gekregen op de vooraf gestelde vragen, en gaat dan bezig met het vervolgadvisie.

De leerlingen uit de diagnosegroep hebben uiteenlopende leeftijden, achtergronden en problematiek. De leeftijden variëren van 12 tot 18 jaar. De groepsgrootte kan verschillen, in Utrecht kunnen er maximaal 8 leerlingen worden geplaatst in de diagnosegroep. Zodra een leerling is doorgestroomd naar een nieuw traject is er de mogelijkheid dat een nieuwe leerling in de diagnosegroep komt.

De reden van aanmelding bij de diagnose groep kan gebaseerd zijn dat op aanwezige gedragsproblemen en/of dat een leerling moeite heeft met leren.

De achterliggende problematiek van de leerlingen die naar voren kunnen komen zijn:

- Internaliserende gedragsproblemen
- Externaliserende gedragsproblemen
- Problematiek in de meervoudige intelligentie die het functioneren op school beperkt:
 - Verbaal-linguïstische intelligentie
 - Logisch-mathematische intelligentie
 - Visueel ruimtelijke intelligentie
 - Tactiel-motorische intelligentie
 - Naturalistisch-ecologische intelligentie
 - Interpersoonlijke intelligentie
 - Intrapersoonlijke intelligentie¹⁷
- Geen diagnose
- Onderzoek naar een diagnose
- Gediagnosticeerd. Bijvoorbeeld op ADHD

3. Methode

Het onderzoek is gedeeltelijk explorierend te noemen, gezien de observaties vanuit de PMT. Deze zijn nieuw op de US. Er wordt dus geëxploreerd of deze van toegevoegde waarde zijn voor de US.

Verder kenmerkt dit onderzoek zich als een evaluerend onderzoek. We onderzoeken wat het effect is van de observaties die n.a.v. de PMT worden genoteerd.

3.1 Deelnemers

De onderzoekspopulatie bestaat uit leerlingen van de diagnosegroep die de psychomotorische training(PMT) hebben bijgewoond.

Het aantal leerlingen dat heeft deelgenomen aan het onderzoek is verschillend per deelvraag. Bij deelvraag 1 hebben er twee groepen van 4 leerlingen deelgenomen aan het onderzoek. Bij deelvraag 2 en 3 hebben 10 leerlingen deelgenomen aan het onderzoek die minimaal 6 keer PMT hebben bijgewoond.

In de diagnosegroep komen zowel leerlingen met een Nederlandse achtergrond als andere achtergronden. In zowel de onderzoekspopulatie bij deelvraag één als deelvraag twee hebben de leerlingen een Marokkaanse, Surinaams Griekse en Nederlandse achtergrond.

3.1.1 Deelnemers deelvraag 1:

Sekse	3 mannen en 2 vrouwen
Leeftijden	2 leerlingen 14 jaar 2 leerlingen 17 jaar 1 leerling 15 jaar.
Totaal IQ	Range: 79 – 116. Waarvan 1 leerlingen een disharmonisch profiel heeft = geen totaal IQ
Klas	1 leerling klas: 3 VMBO basis 1 leerling klas: 1 havo 1 leerling klas: 4 VMBO zorg en welzijn 2 leerlingen klas: 2 VMBO/TL
Achtergrond	3 leerlingen Marokkaans 1 leerling Nederlands 1 leerling Grieks
Diagnose	1 leerling met ADHD, gebruikt medicijn Ritalin
Gezin & omgeving	1 leerling: woont bij oma, moeder overleden en weinig contact met vader. Oom ondersteunt 2 leerlingen: wonen bij vader en moeder en 2 andere kinderen. 2 leerlingen: wonen bij vader en moeder en 3 andere kinderen.
Voorkomende problematiek	- Grensoverschrijdend gedrag - Aandachtsproblemen - Slecht luisteren naar correcties - Moeite met zelfstandig werken - Moeite met accepteren van gezag - Provocerende houding - Intimiderend

Tabel 1. Informatie over de onderzoekspopulatie van deelvraag 1.

Concrete informatie per leerling kunt u opvragen bij de auteurs van dit onderzoek.

3.1.2 Deelnemers deelvraag 2 en 3:

Sekse	3 mannen en 2 vrouwen
Leeftijden	3 leerlingen 16 jaar 2 leerlingen 17 jaar 2 leerlingen 15 jaar. 1 leerlingen 14 jaar
Totaal IQ	78 – 116. Waarvan 1 leerlingen geen meting heeft gehad en 1 leerling een disharmonisch profiel heeft.
Klas	▪ 2 VMBO/TL = 2 leerlingen ▪ 3 VMBO basis = 2 leerlingen ▪ 4 VMBO zorg en welzijn ▪ 4 VMBO/TL ▪ 1 Havo ▪ 3 Havo
Achtergrond	3 leerling Nederlands 2 leerlingen Marokkaans 2 leerling Grieks 1 leerling Surinaams
Diagnose	1 leerling met ADHD, gebruikt medicijn Ritalin
Gezin & omgeving	1 leerling woont bij oma, moeder overleden en weinig contact met vader. Oom ondersteunt 1 leerling woont bij vader, moeder is overleden. 2 leerlingen wonen met ouders en 2 andere kinderen. 2 leerlingen wonen met ouders en 3 andere kinderen. 2 leerlingen wonen samen met ouders
Voorkomende problematiek	▪ Grensoverschrijdend gedrag ▪ Aandachtsproblemen ▪ Slecht luisteren naar correcties ▪ Moeite met zelfstandig werken ▪ Moeite met accepteren van gezag ▪ Provocerende houding ▪ Verbaal sterk – waardoor leerling overschat kan worden. ▪ Inzicht ▪ Intimiderend

Tabel 2. Informatie over de onderzoekspopulatie van deelvraag 2 en 3.

Concrete informatie per leerling kunt u opvragen bij de auteurs van dit onderzoek.

3.2 Meetinstrument deelvraag 1

Laten de leerlingen van de diagnosegroep binnen de PMT context observeerbaar(d.m.v. observatielijsten en videoanalyses) ander gedrag zien dan in andere schoolse contexten zoals tijdens de sport en in de theorieles?

Deelvraag 1 is onderzocht aan de hand van twee groepen van 4 leerlingen. Zij hebben allen een PMT bijeenkomsten gevolgd. Om antwoord te krijgen op de deelvraag zijn er video opnames gemaakt in de context PMT, sport en theorie. In de PMT context zijn de opnames gemaakt wanneer het thema samenwerken of sociale limieten werd behandeld.

Het beeldmateriaal is geanalyseerd met behulp van twee zelf - geconstrueerde observatielijsten.

In de literatuur waren geen observatie instrumenten voorhanden die passend waren bij de PMT thema's en de doelgroep. Van de zes PMT-thema's zijn twee thema's geanalyseerd. Dit zijn de thema's samenwerken en sociale limieten. Deze lijsten zijn opgenomen in de bijlagen. Hier is ook te zien welke theorie is gebruikt voor de constructie van de observatielijsten.

3.2.1 Betrouwbaarheid observatielijsten

Na het voltooien van de observatielijsten zijn de analyses van het beeldmateriaal gestart. De analyses zijn individueel uitgevoerd. Aan de hand van de eerste individuele analyse van drie contexten, heeft er overleg plaats gevonden over de congruentie van het observatie instrument.

De lijsten zijn tijdens het overleg aangepast en dat heeft tot resultaat dat de uitvoering voor dit onderzoek betrouwbaarder is geworden. Er was sprake van een betere overeenstemming tussen de twee onderzoekers. De kleine verschillen die voortkwamen uit de observaties zijn aan de hand van het beeldmateriaal geanalyseerd. Hier zijn de uiteindelijke uitslagen van afgeleid.

3.2.2 Algemene uitleg observatie instrument.

De thema's hebben ieder een zelf- geconstrueerde observatielijst. Het principe van de lijsten komt met elkaar overeen.

De duur van het tijdsinterval waarin geobserveerd dient te worden is 30 minuten per context.

In onderstaand voorbeeld is te zien dat er bij persoon X meerdere gedragingen zijn geobserveerd onder het zelfde observatiepunt.

Door een tijdstip te noemen en een argumentatie wordt het duidelijker in welke context een gedraging heeft plaats gevonden. Op die manier wordt het ook duidelijker voor welk nummer je hebt gekozen.

Aan de hand van de schaalverdeling kunt u een keuze maken die aansluit bij het geobserveerde gedrag.

Voorbeeld:

Schaalverdeling:

- 1: het beschreven gedrag komt niet naar voren
- 2: het beschreven gedrag in kleine mate naar voren
- 3: het beschreven gedrag komt in redelijke mate naar voren
- 4: het beschreven gedrag komt duidelijke mate naar voren
- 5: het beschreven gedrag komt in zeer duidelijk mate naar voren

1. Doet mee aan de activiteit/opdrachten

Argumentatie + tijdstip:

1: 9.30 u = persoon X zit aan de kant en bemoeit zich niet met de activiteit

4: 9.49 u = bij de tweede activiteit laat persoon X zien dat hij mee doet met de activiteit, hij kan nog fanatieker mee doen, vandaar geen 5.

Afbeelding 1: Voorbeeld vraag over de werking van de observatielijsten.

3.2.3 Uitleg veranderingen in de observatielijst van het thema samenwerken

In de eerste versie van de observatielijst van het thema samenwerken stond het observatie item: De leerling praat verstaanbaar. Dit item is eruit gehaald omdat de leerlingen over het algemeen in alle drie de contexten gedurende de hele les goed verstaanbaar waren. Dit had weinig verdere toevoeging had voor de observaties. In de eerste versie stonden er twee observatie items: de leerling vraagt om hulp aan de ander en de leerling stelt een vraag. Deze twee items overlaptten elkaar. Hier is één observatie item van gemaakt, namelijk: de leerling stelt een hulpvraag.

In de eerste versie stond het observatie item: de leerling voert bevelen uit en houdt zich aan de regels. Dit zorgde voor veel verwarring omdat er eigenlijk twee items worden beschreven namelijk het uitvoeren van bevelen en het opvolgen van regels.

Omdat dit punt meer de lading van “volger” moest omvatten hebben we het item als volgt omschreven: de leerling volgt instructies op van medeleerling(en).

Een ander observatie item was: de leerling bepaald grenzen en leeft dit ook na. Ook hierbij was het probleem dat het twee dingen omschreef, namelijk de grenzen bepalen en de grenzen naleven. Dit zorgde voor veel verwarring. De bedoeling van dit observatie item was dat het de lading van “leider” zou omvatten. Daarom is het item nu als volgt omschreven: de leerling geeft instructies aan medeleerling(en).

3.2.4 Uitleg veranderingen in de observatielijst van het thema sociale limieten

In de eerste versie van de observatielijst van het thema sociale limieten stonden 2 items beschreven, namelijk: de leerling houdt zich aan de vastgestelde expliciete regels en de leerling overtreed een expliciete regel. Hier is een observatie item van gemaakt, namelijk: de leerling houdt zich aan de vastgestelde expliciete regel. Dit omvatte namelijk al alles wat op dit gebied te observeren was. Bij het tweede item kwam er namelijk precies hetzelfde gedrag naar voren.

Ditzelfde geldt ook voor de items: de leerling past zich aan, aan een impliciete regel en de leerling overtreed een impliciete regel. Ook hier is één observatie item van gemaakt, namelijk: De leerling overtreedt een impliciete regel.

In de eerste versie stond ook het item beschreven: de leerling gebruikt de materialen waar ze voor bedoeld zijn. Dit zorgde echter voor verwarring. Ook dekte dit niet geheel de lading waar het observatie item oorspronkelijk voor bedoeld was. Het ging hier namelijk om geweld richting objecten. Het observatie item is daarom opnieuw geformuleerd: de leerling gebruikt de materialen op de juiste manier en houdt ze in tact. Het item, de leerling onttrekt zich uit de situatie wanneer iemand anders een grens overtreedt, zorgde ook voor verwarring. Daarom is dit observatie item ook opnieuw geformuleerd, namelijk: de leerling gaat niet mee in het grensoverschrijdend gedrag van de ander.

Omdat er nog een essentieel onderdeel miste aan deze observatielijst, namelijk in hoeverre houden de leerlingen rekening met hun eigen grens, is hier nog literatuur over gezocht. Naar aanleiding daarvan is het volgende item aan de observatielijst toegevoegd: de leerling houdt rekening met zijn eigen grens.

3.3 Meetinstrument deelvraag 2

Om antwoord te kunnen krijgen op deze vraag, is dossieronderzoek verricht naar de inhoud van de schriftelijke vervolgadviezen van tien leerlingen die minstens één keer alle zes de PMT thema's hebben bijgewoond. De vervolgadviezen worden door de orthopedagoog gemaakt.

Er is onderzocht welke observaties van de PMT overeenkwamen met de beschrijving in de vervolgadviezen. De overeenkomsten in de vervolgadviezen zijn gemarkeerd. Aan de hand van deze informatie is er geanalyseerd uit welke thema's de observaties voort kwamen. Uiteindelijk zijn alle thematische observaties bij elkaar opgeteld en gerangschikt per thema. Deze resultaten zijn verwerkt in een cirkel grafiek. Zie hoofdstuk 4.2. Deelvraag 2, afbeelding 5.

3.4 Meetinstrument deelvraag 3

Om deelvraag drie te kunnen beantwoorden is dossieronderzoek verricht naar de inhoud van de schriftelijke vervolgadvisen. De schriftelijke vervolgadvisen komen overeen met de adviezen van deelvraag 2. De 10 leerlingen van dit dossieronderzoek hebben minimaal 6 keer aan de PMT deelgenomen.

Zodra er in het verslag een gedraging voorkwam in meerdere contexten werd dit als ondersteunend gemarkeerd. Wanneer er uit het schriftelijk vervolgadvis kon worden opgemaakt dat een gedraging niet in meerdere contexten naar voren is gekomen, is het in eerste instantie als vernieuwend gemarkeerd.

Met deze schriftelijke resultaten heeft er overleg plaats gevonden met de orthopedagoog. De orthopedagoog heeft aangegeven of zij de gemarkeerde informatie ook als ondersteunend of vernieuwend heeft ervaren.

De resultaten die uit dit gesprek naar voren kwamen zijn ook de definitieve resultaten geworden.

Deze zijn verwerkt in een cirkel grafiek. Zie hoofdstuk 4.3 Deelvraag 3, afbeelding 6.

Er is een schriftelijk vervolgadvis opgenomen in de bijlagen. Voor het inzien van de overige vervolgadvisen kunt u terecht bij de auteurs van dit onderzoek. Om privacy redenen zijn de namen van de leerlingen verwijderd.

4. Resultaten

4.1 Deelvraag 1

Voor deelvraag 1 hebben we onderzocht of de leerlingen van de diagnosegroep binnen de PMT context observeerbaar ander gedrag laten zien dan bij sport en theorie.

4.1.1 Thema samenwerken

In de bijlagen zijn per leerling de resultaten weergegeven in grafieken.

Hieronder staan de resultaten van het thema samenwerken. In tabel 1 is af te lezen welke leerling een verschil heeft laten zien bij welke vraag.

De resultaten van leerling 2 zijn opvallend vergeleken met de resultaten van andere leerlingen. Deze leerling heeft namelijk alleen op vraag 8 een verschil laten zien.

De resultaten van leerling 4 zijn opvallend vergeleken met de andere resultaten. In de resultaten komt naar voren dat leerling 4 op alle observatievragen in de PMT ander gedrag heeft laten zien. Een feit is dat de leerling tijdens deze observaties haar eerste schooldag had. Tevens werd er een film gekeken in de theorie les.

Tabel 3. Verschillen per observatie item ten opzichte van observaties uit sport en theorie.

Observatie items Thema samenwerken	Aantal gevonden verschillen per items			
1. Doet mee aan de activiteit/ opdrachten	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
2. Luistert naar anderen.	L1: 0	L2: 0	L3: 1	L4: 1
3. Inbreng over de activiteit/thema	L1: 1	L2: 0	L3: 1	L4: 2
4. Nodigt ander uit voor activiteit	L1: 1	L2: 0	L3: 1	L4: 2
5. Geeft uitleg over activiteit/ opdracht	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
6. Stelt een hulpvraag.	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
7. Geeft antwoord op een vraag.	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
8. Volgt instructies op van leerling	L1: 1	L2: 1	L3: 0	L4: 2
9. Geeft instructies aan leerling	L1: 1	L2: 0	L3: 2	L4: 2

Legenda:

- L1 = leerling 1.
- Cijfer 0 = geen verschil.
- Cijfer 1 = 1 verschil
- Cijfer 2 = 2 verschillen.

- Leerling 1 laat 4 verschillen zien.
- Leerling 2 laat 1 verschil zien.
- Leerling 3 laat 5 verschillen zien.
- Leerling 4 laat 13 verschillen zien.

Voor meer resultaten wordt u doorverwezen naar de bijlagen.

In totaal zijn er 23 verschillen in de observaties geconstateerd.

Waarvan de observatie items 3,4, en 8 de meeste verschillen aantonen.

4.1.2 Thema sociale limieten

Hieronder staan de resultaten van het thema sociale limieten. In tabel 3 is af te lezen welke leerling een verschil heeft laten zien bij welke vraag. Ook is te zien welke score afweek van de scores van Sport en/of Theorie.

In tabel 4 is af te lezen hoe groot het verschil was ten opzichte van de scores van sport en/of theorie.

Tabel 4. Verschillen per observatie item ten opzichte van observaties uit sport en theorie.

Observatie items Thema sociale limieten	Aantal gevonden verschillen per items			
1. Houdt zich aan expliciete regel	L1: 0	L2: 0	L3: 1	L4: 0
2. Overtreedt een impliciete regel	L1: 0	L2: 0	L3: 2	L4: 0
3. Gebruikt materiaal juist en houdt in tact	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 0
4. D.m.v. overleg anderen over halen een regel te overtreden	L1: 0	L2: 1	L3: 0	L4: 1
5. Gaat niet mee in grens - overschrijdend gedrag van ander	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
6. Gebruikt fysiek geweld richting anderen	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 0
7. Gebruikt verbaal geweld richting anderen	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
8. Houdt rekening met zijn eigen grens	L1: 2	L2: 1	L3: 0	L4: 0
9. D.m.v. overleg de ander overhalen een regel te veranderen	L1: 1	L2: 1	L3: 0	L4: 0

Legenda:

- L1 = leerling 1.
- Cijfer 0 = geen verschil.
- Cijfer 1 = 1 verschil
- Cijfer 2 = 2 verschillen.

- Leerling 1 laat 3 verschillen zien
- Leerling 2 laat 3 verschillen zien
- Leerling 3 laat 3 verschillen zien
- Leerling 4 laat 3 verschillen zien.

Voor meer resultaten wordt u doorverwezen naar de bijlagen.

In totaal zijn er 12 verschillen in de observaties geconstateerd.

Waarvan de observatie item 8 de meeste verschillen aantoont.

Daarna volgen item 9 en 4.

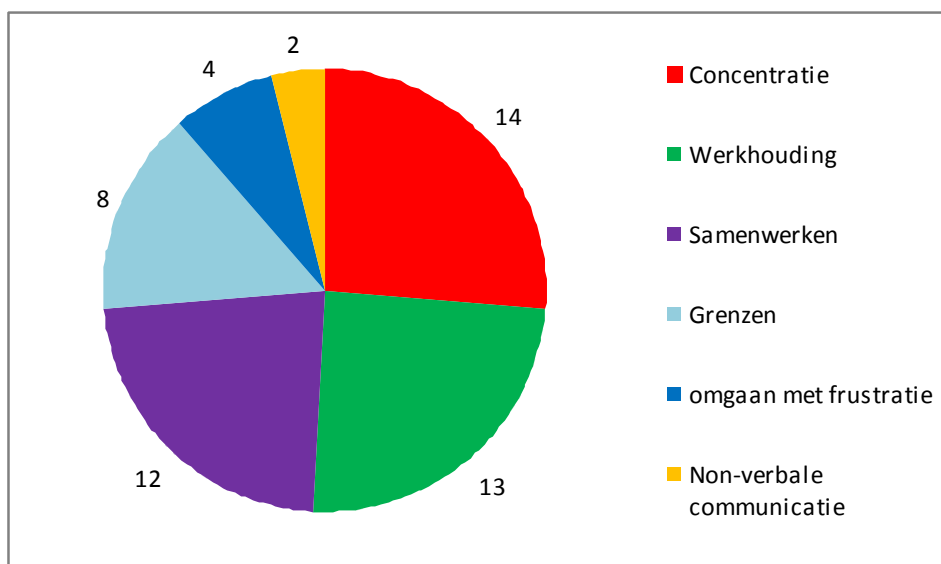
Uit bovenstaande resultaten kunt u opmaken dat iedere leerling 3 verschillen heeft ten opzichte van de observaties van sport en theorie.

4.2 Deelvraag 2

Voor deelvraag 2 hebben we onderzocht welke thematische training het meest dominant was in de schriftelijke vervolgadvisen van de leerlingen uit de diagnosegroep.

In grafiek 1 is te zien vanuit welk thema de meeste observaties zijn gebruikt in het vervolgadvis van de leerlingen.

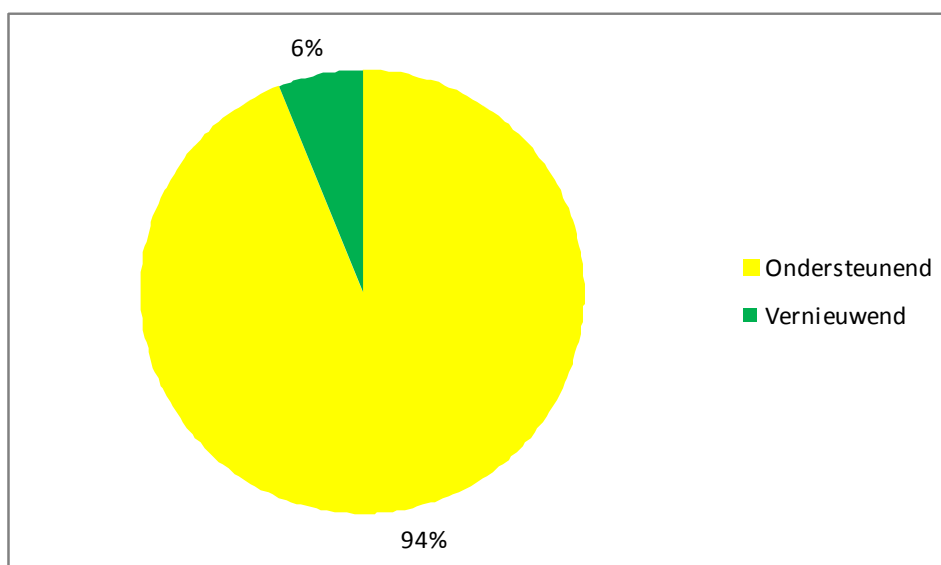
Bijvoorbeeld: Er is 14 keer duidelijk een observatie beschreven die bij ons naar voren was gekomen bij het thema concentratie. Daarmee is concentratie ook met meest dominante thema.

Grafiek 1. Weergave van PMT thema's die in de vervolgadvisen zijn verwerkt.

4.3 Deelvraag 3

Voor deelvraag 3 hebben we onderzocht of de PMT observaties die de orthopedagoog schriftelijk verwerkt in het vervolgadvis als ondersteunend of vernieuwend wordt ervaren naast de informatie die ze krijgt vanuit andere contexten. In grafiek 2 is te zien dat de observaties vanuit de PMT vooral als ondersteunend werden ervaren (94%). Ondersteunend wil zeggen dat ze het gedrag dat de leerling vertoont ook herkennen vanuit andere schoolse contexten.

Grafiek 2. Het percentage van vernieuwende en ondersteunende PMT- observaties uit de vervolgadvisen.

5. Discussie

Het onderzoek is tot stand gekomen naar aanleiding van een module. Deze module is het gehele schooljaar in ontwikkeling geweest, en er is nog geen onderzoek naar verricht.

De thema's samenwerken en sociale limieten (in de module is dit het thema grenzen, deze terminologie is voor de leerlingen beter te begrijpen) die gebruikt zijn om deelvraag 1 te beantwoorden zijn vrijwel gelijk gebleven na de eerste twee maanden.

Nadat de module deels al vorm had gekregen, is er een literatuur studie gedaan naar het ontwikkelen van de observatie lijsten. Dit onderzoek heeft geleid tot nieuwe inzichten ten opzichte van het thema samenwerken en sociale limieten. Deze inzichten zijn uiteindelijk niet verwerkt in de module omdat het beeldmateriaal al was verzameld. Wegens omstandigheden was er geen tijd voor het verkrijgen van nieuw beeldmateriaal. De module zou beter tot stand zijn gekomen wanneer er vooraf bij elk thema uitgebreid literatuurstudie gedaan werd.

Wanneer PMT wordt aangeboden in een andere context en/of door andere trainers is het mogelijk dat de resultaten sterk zullen verschillen.

Voor het onderzoeken van deelvraag 1 is er gebruik gemaakt van een zelf- geconstrueerde observatie instrument. De observatie lijsten van dit instrument zijn, aan de hand van literatuur, naar eigen inzicht gevormd. (Zie bijlagen – totstandkoming observatielijsten) Ook zijn de lijsten nog weer aangepast na een test observatie.

De observatielijsten zijn zo geconstrueerd dat ze voor dit onderzoek bruikbaar zijn. Voor de toepassing in andere context zou de betrouwbaarheid eerst weer onderzocht moeten worden.

Tijdens de video opnames stond de filmcamera op een statief in de hoek van het leslokaal. Dit om de leerling zo min mogelijk te belasten met prominent aanwezige camera's of mensen die de camera bedienen. Dat er hierdoor een aantal niet zichtbare plaatsen in het lokaal waren is als geaccepteerd gegeven aangenomen. Hierdoor heeft de observatie wel zijn beperkingen.

Tijdens de fitness staat er altijd harde muziek op. Er is bewust gekozen om de muziek ook tijdens het filmen aan te laten staan, om niet de context, en dus het gedrag, te veranderen. Hierdoor waren de leerlingen soms moeilijk verstaanbaar.

De uitslagen van de videoanalyses zijn aan de context en aan tijd gebonden. Zo heeft leerling 4 bij het thema samenwerken bijna de hele theorieles een film gekeken. Dit beïnvloedt dus zeker de resultaten. Echter wordt er niet elke theorieles een film gekeken, en zal er in een andere les ook andere gedrag naar voren zijn gekomen.

Ook heeft leerling 4 bij het thema samenwerken niet deelgenomen aan de sport les. De leerling had geen gymshoenen mee, en wilde niet meedoen op blote voeten. Ook dit beïnvloedt het onderzochte beeld ten opzichte van wanneer de leerling wel had meegedaan.

Tijdens de PMT was leerling 3 van het thema samenwerken voor het eerst aanwezig. Deze leerling laat hier dan ook ander gedrag zien dan in latere trainingen.

De onderzoeksgroep is een gevarieerde groep qua sekse en leeftijd. Dit heeft hoogstwaarschijnlijk effect op de leerlingen en zullen daardoor verschillend zijn in hun gedragingen, wat effectiviteit kan hebben op de resultaten van dit onderzoek.

Diagnosegroep is een open groep waar leerlingen inkomen met een problematiek die niet meer te hanteren is op hun oude school. In deze groep komen ook leerlingen met verschillende culturele achtergronden. Iedere cultuur heeft zijn eigen normen en waarden en dit heeft dus ook invloed op de samenwerking en de sociale limieten.

De opvallende gedragingen van leerlingen worden niet altijd doorgegeven aan het team. In de PMT is het zo dat er gericht aandacht wordt gegeven aan het observeren van thematische gedragingen. Het feit dat er doelgericht aandacht wordt gegeven aan de gedragingen in de PMT is al een voordeel. De analyse van het beeldmateriaal zorgt ervoor dat de gedragingen die minder opvallend zijn, maar wel belangrijk ook benoemd worden.

De verschillen zijn per context klein. Dit komt waarschijnlijk door dat alle thema gerelateerde gedragingen beoordeeld worden met een score.

Om deelvraag 2 te onderzoeken is er dossieronderzoek verricht. De inhoud van de schriftelijke vervolgadvisen zijn doorgenomen.

De mate waarin er PMT voorbeelden zijn genoemd in het schriftelijke vervolgadvis verschillen. De gevonden gegevens laten zien dat richting het einde van het jaar, er meer concrete PMT voorbeelden worden genoemd. Dit heeft ermee te maken dat in de eerste periode eerst nog onderzocht werd welke rol de PMT zou krijgen binnen de diagnosegroep. De eerste stap om actiever gebruik te maken van de observaties vanuit de PMT, was door systematisch ook de observaties vanuit de PMT te benoemen bij vergaderingen.

Later in het jaar is er ook nog besloten om van elke leerling een uitgebreide observatie te beschrijven nadat ze 6x de PMT hebben gevolgd. Deze observatie is gedaan aan de hand van een PMT observatielijst die ontwikkeld is door Claudia Emck.¹⁸

Door deze ontwikkelingen is er dus meer gebruik gemaakt van de observaties vanuit de PMT.

De schriftelijke vervolgadvisen zijn doorgenomen door de onderzoekers. Hierbij zijn de observaties vanuit de PMT gemarkeerd. Ook zijn deze observaties gelabeld als ondersteunend of vernieuwend. Omdat het voor de onderzoekers niet altijd duidelijk was of iets als ondersteunend of vernieuwend wordt ervaren, heeft er overleg plaats gevonden met de orthopedagoog. Zei gaf aan dat ze veel observaties als ondersteunend ervoer. Wel gaf ze aan dat ze het idee heeft dat bepaald gedrag vaak eerder bij de PMT wordt bemerkt dan in de andere schoolse contexten. Zo kwam in de PMT naar voren dat iemand erg snel mee ging in het gedrag van andere leerlingen. Later was dit ook in de theorielessen terug te zien. Dit kan komen doordat een leerling tijdens andere lessen zich beter kan verschuilen. Het is makkelijker om goed je best te doen, en niet al te veel op te vallen. Bij PMT worden de leerlingen uitgedaagd om uit de comfortzone te stappen. Een mogelijk effect kan zijn dat er daardoor eerder andere gedragingen naar voren komen dan in de andere contexten. Dit is door de orthopedagoog geconstateerd, maar hier is verder nog geen onderzoek naar gedaan.

6. Conclusie

Dit onderzoek wil antwoord geven op de vraag: Komt er bij de gebruikte PMT thema's, ander observeerbaar gedrag bij de leerlingen van de diagnosegroep naar voren dan bij de twee andere contexten, sport en theorie. En leiden deze observaties tijdens de PMT dan tot een daadwerkelijk gebruik voor het schriftelijke vervolgadvisie?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden hebben de onderzoekers eerst gekeken of de leerlingen de leerlingen van de diagnosegroep binnen de PMT context observeerbaar(d.m.v. observatielijsten en videoanalyses) ander gedrag laten zien dan in andere schoolse contexten zoals tijdens de fitness en in de wiskunde les?

Na aanleiding van dit onderzoek blijkt dat de verschillen in gedrag per context minimaal zijn. Dit kan komen doordat de analyses gericht waren op 'komt het gedrag naar voren' en niet op 'hoe vaak komt het gedrag naar voren'.

Op het moment dat de leerling in een bepaalde les passief gedrag laat zien, blijkt dat de verschillen groter worden. Passief gedrag kan voortkomen uit de motivatie van de leerling (zoals leerling 4 bij sport), maar passief gedrag kan ook naar voren komen door de context, het doel of het onderwerp van de les die wordt gegeven. Een voorbeeld hiervan is leerling 4 van het thema samenwerken tijdens de theorieles. Hier wordt een groot gedeelte van de tijd een film gekeken, waardoor er weinig observeerbaar gedrag met betrekking tot samenwerken naar voren komt.

Bij leerling 2 bij het thema samenwerken zijn er weinig verschillen in gedrag naar voren gekomen.

Dit kan komen doordat er niet is gekeken naar de frequentie waarin bepaald gedrag naar voren is gekomen, maar alleen of het gedrag naar voren is gekomen. Zo kan het bijvoorbeeld zijn dat een leerling bij het thema samenwerken in de PMT vijf keer uitleg heeft gegeven over de activiteit, en in de theorie maar één keer. Hier is geen verschil in gemaakt. Tevens zijn alleen de resultaten getoond van de PMT observaties die verschillen met de twee andere contexten. Er zijn dus geen resultaten getoond van de PMT observaties die verschillen met 1 andere context.

De resultaten van het thema sociale limieten zijn opvallend. Bij elke leerling zijn drie verschillen naar voren gekomen. Echter kunnen wij daar geen verklaring voor geven. De meeste verschillen zijn naar voren gekomen bij vraag acht. Deze vraag gaat over het herkennen van eigen grenzen. In de PMT worden veel interventies gedaan die gericht zijn op het omgaan met je eigen grens. Dit zou kunnen verklaren waardoor deze vraag de meeste verschillen toont ten opzichte van andere vragen.

Vervolgens is gekeken welke thematische trainingen dominant aanwezig waren in de schriftelijke vervolgadvisies van de diagnosegroep leerlingen waarin de PMT observaties zijn verwerkt.

Het blijkt dat bij de onderzoekspopulatie van deel vraag 2 de observaties van de thematische trainingen concentratie, werkhouding en samenwerken het meest gebruikt werden in de schriftelijke vervolgadvisies. Dit komt waarschijnlijk omdat het aspecten zijn waarin een leerhouding duidelijk naar voren komt. Wanneer de concentratie, werkhouding en/of het samenwerken stroef verloopt, zal het moeilijker zijn om te kunnen leren.

Tot slot hebben de onderzoekers de orthopedagoog bevestigd om te bespreken of haar ervaring van de gebruikte observaties ondersteunend of vernieuwend zijn. Het blijkt dat de observaties vanuit de PMT vooral als ondersteunend worden ervaren door de orthopedagoge. Wel geeft ze aan dat ze het idee heeft dat bepaald gedrag vaak eerder bij de PMT wordt opgemerkt dan in de andere schoolse contexten. Dit kan komen doordat een leerling tijdens andere lessen zich beter kan verschuilen. Het is makkelijker om goed je best te doen, en niet al te veel op te vallen. In de PMT worden de leerlingen eerder uitgedaagd om uit hun comfortzone te komen, waardoor er mogelijk eerder gedrag naar voren komt waar ze niet zo goed over na hebben gedacht. In een later stadium is dit gedrag ook te zien in de andere contexten.

De observaties vanuit de PMT zijn steeds meer gebruikt in de schriftelijke vervolgadvisen voor de leerlingen. De stijgende lijn in het toepassen van de observaties vanuit de PMT is te verklaren vanuit de manier van informatie verwerking. Hier is in de loop van het jaar veel ontwikkeling in geweest. In de adviezen is de toename van PMT observaties duidelijk te zien.

In dit onderzoek zijn de verschillen in gedrag bij PMT en andere schoolse contexten niet heel expliciet naar voren gekomen. Mogelijk is dit ook de reden waarom er weinig vernieuwende observaties vanuit de PMT komen. Wel werd er in de loop van het jaar steeds meer gebruik gemaakt van de observaties vanuit de PMT voor de schriftelijke vervolgadvisen.

De observaties zijn hiervoor dus wel van toegevoegde waarde.

7. Aanbevelingen

7.1 Aanbevelingen voor de Utrechtse School

Er is een vermoeden ontstaan dat bepaald gedrag vaak eerder bij de PMT wordt op gemerkt dan in de andere schoolse contexten. Voor een traject waarin je binnen 6 weken al iets moet kunnen vertellen over het gedrag van een leerling kan dit voordelig zijn.

Het zal goed zijn als de PMT nog een jaar op proef kan worden gesteld met nieuwe studenten. De nieuwe studenten kunnen de module zoals die nu is oppakken en verder ontwikkelen. Ook kunnen zij onderzoeken of er in de PMT inderdaad gedrag is te observeren wat zich pas in een later stadium uit in andere contexten. Na een jaar kan er dan opnieuw geëvalueerd worden.

Het ideaal beeld zal zijn als de nieuwe studenten de mogelijkheid hebben om de leerling bespreking van de diagnosegroep bij te wonen. Op deze manier is het duidelijker wat er bij welke leerling speelt, en kunnen er meer gerichte observaties worden geleverd.

Mocht de PMT nog een jaar als proef worden ingezet, dan is het mogelijk dat de nieuwe studenten weer zorgen voor het nodige materiaal.

Mocht de US zelf al materialen aan willen schaffen dan raden wij aan om hier een speciale kast voor beschikbaar te stellen. De materialen die wij aanraden om aan te schaffen zijn:

- 14 blokken	- 1 groot mikado
- 15 pittenzakjes	- 2 fleece kleden
- 10 partijlintjes	- 1 zak ballonnen
- 1 pion	- 1 bamboe stok
- 6 jongleerballen	- 4 één meter stokken
- 1 grote foambal	- Lijnen (flapjes of schilderstape)
- 2 kleine foamballen	

7.2 Aanbevelingen voor nieuwe studenten

Als er nieuwe studenten zich gaan richten op de module, dan raden wij aan om de module verder te ontwikkelen en beter te maken. Zo kunnen ze elk thema voorzien van literaire onderbouwing waardoor je beter kunt verantwoorden Dit door onder andere elk thema binnen de module te onderbouwen met literatuur. Mogelijk dragen de nieuwe inzichten bij aan sterkere rationales(is een reden waarom een activiteit wordt uigevoerd, waarom het nuttig is) en andere activiteiten.

Ook kan de manier van informatie verwerking nog verder worden ontwikkeld.

Verder is er de vraag ontstaan of de leerlingen binnen de PMT gedrag laten zien wat pas in een later stadium ook in andere contexten te observeren is. Voor nieuwe studenten zou het een uitdaging kunnen zijn om te onderzoeken of dit ook daadwerkelijk het geval is.

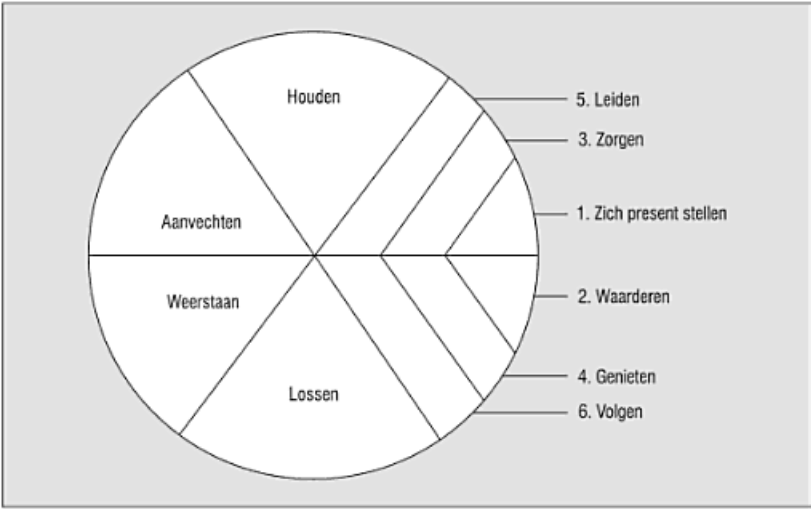
8. Literatuurlijst

1. Samenwerkingsverband 20.1 voortgezet onderwijs(2011). *SWV VO 20.1*. Geraadpleegd op 16 mei 2011, <http://20.1swvvo.nl/index>
2. Samenwerkingsverband 20.1 voortgezet onderwijs(2011). *POVO*. Geraadpleegd op 16 mei 2011, <http://20.1swvvo.nl/povo>
3. Samenwerkingsverband 20.1 voortgezet onderwijs(2011). *Expertise team*. Geraadpleegd op 16 mei 2011, http://20.1swvvo.nl/expertise_team
4. Samenwerkingsverband 20.1 voortgezet onderwijs(2011). *Schakel loket*. Geraadpleegd op 16 mei 2011, http://20.1swvvo.nl/schakel_loket
5. Samenwerkingsverband 20.1 voortgezet onderwijs(2011). *Utrechtse School*. Geraadpleegd op 16 mei 2011, http://20.1swvvo.nl/utrechtse_school
6. Schoolgids Utrechtse School 2010-2011.
7. Stichting Stade (2011). *Stichting Stade: de specialist voor hulp op maat*. Geraadpleegd op 16 mei 2011, <http://www.stichtingstade.nl/Jongerenhulp-92.html>
8. OPCD Zuidoost Drenthe (2011). *Concentratie problemen*. Geraadpleegd op 3 mei 2011, <http://www.opdc-zodrenthe.nl/concentratie.htm>
9. Moubarek, F el. Neele, E. Maten, T van der (2010). *Digitale schoolborden- waardevol of duurkoop: Een onderzoek naar ervaringen van leerlingen met de inzet van digitale schoolborden*.
10. Stichting leerlingenzorg (2011). *Stichting leerlingenzorg NW-Veluwe*. <http://www.leerlingenzorgnwv.nl/index.php?p=1>
11. Nederlands Jeugd instituut (2011). *Landelijke steunpunt ZAT: meer en betere zorg- en adviesteams*. Geraadpleegd op 3 mei 2011, www.zat.nl
12. Rutz, S. Wienke, D (2008). Afstemming nodig in zorg- en adviesteams. *JeugdenCo*, p 28-32.
13. Stichting leerlingenzorg (2011). *Zorgadviesteams*. Geraadpleegd op 23 mei 2011, <http://www.leerlingenzorgnwv.nl/index.php?pagina=zorgadviesteams>
14. Stichting leerlingenzorg (2011). *Permanente commissie leerlingenzorg*. <http://www.leerlingenzorgnwv.nl/index.php?pagina=taken-bevoegdheden>
15. Permanente commissie leerlingenzorg Utrecht(2011). *Besluitvorming*. http://www.pcl-utrecht.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=97:besluitvorming&catid=36:pagina-voor-specifiek-menu-item&Itemid=96
16. De rotonde (2010). *De rotonde: observatieklas*. Geraadpleegd op 13 mei 2011, http://derotondebreda.nl/media/13558/DR18_13833_folder%20nw%20huisstijl%20De%20Observatie%20klas.pdf
17. Resing, W. Drenth, Pieter. Meten is weten. *Howard Gardners theorie van meervoudige intelligentie* p 63-65.
18. Studentenhandleiding WTV PMT-BA(2010). *Checklist Claudia Emck*.
19. Agten, J(2001). *Gender en sociaal werk*. Leuven – Apeldoorn: Garant
20. Arrondissementaal Platform Jeugdcriminaliteit, APJ(2007). *Informatie map 'Grensoverschrijdend gedrag', 1^e exemplaar*. Leeuwarden: Smalingerland.
21. Behets, D (2005). *Bewegingsopvoeding: een vakconcept als uitnodiging om te leren*. Leuven: Acco.
22. Boersma C.J. Lutje Spelberg H.C. en Vos R.C. (2000). *Attitudeschaal sociale limieten (ASL): Meet de houding van jongeren ten opzichte van wetten en regels*. Leiden: PITS.
23. Breejen, J.D. den (2009). *De High performance organisatie: een integrale aanpak. Management van leren en veranderen*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
24. Dijk, B van (2007). *Beïnvloed anderen, begin bij jezelf: over gedrag en de Roos van Leary*. Zaltbommel: Thema
25. Förer, M. Kenter, B. Veenma, S (2006). *Coöperatief leren in het basisonderwijs*. Amersfoort: CPS, onderwijsontwikkeling en advies.

26. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011). *Ouders en leerkrachten werken samen in de observatieklas*. Geraadpleegd op 13 mei 2011, http://www.aanvalopschooluitval.nl/actueel_vervolg.php?id=322
27. *M.J. van Langeveld Centrum*. Geraadpleegd op 14 maart 2011, <http://www.langeveldcentrum.nl/>
28. Wijk, I van (2010). *PMT info site*. Geraadpleegd op 13 oktober 2010, www.pmtinfosite.nl.
29. PCL SWVO 42.2 Permanente commissie leerlingenzorg(2011). *Permanente commissie leerlingenzorg(PCL)*. Geraadpleegd op 16 mei 2011, <http://www.pclswvo.nl/>

Literatuur verwerking thema samenwerken

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
Förrer, M. Kenter, B. Veenma, S (2006). <i>Coöperatief leren in het basisonderwijs</i>. Amersfoort: CPS, onderwijsontwikkeling en advies. 4.1.1 Basisvaardigheden Eigen initiatief - Een inbreng durven te hebben - Zo duidelijk praten dat anderen je kunnen verstaan - Meewerken aan de groepsopdracht Als kinderen samenwerken levert iedere groepsgeenoot een bijdrage. Voor sommige leerlingen is het niet makkelijk om in de groep uit eigen initiatief iets te zeggen. Dat kan twee oorzaken hebben. De eerste oorzaak is dat sommige leerlingen hun ideeën niet durven te uiten. Ze zijn bang dat ze worden uitgelachen. Belangrijk is dat de leerkracht steeds benadrukt dat een inbreng nooit belachelijk is. Een tweede oorzaak kan zijn dat sommige leerlingen het moeilijk vinden om hun ideeën zo te verwoorden dat de groepsgeenootjes begrijpen wat er bedoeld wordt. Het is belangrijk dat de leerlingen binnen de groep kans krijgen te oefenen in het inbrengen en onder woorden brengen van eigen ideeën. Dijk, B van (2007). <i>Beïnvloed anderen, begin bij jezelf: over gedrag en de Roos van Leary</i>. Zaltbommel: Thema Om de complexiteit van samenwerken hanteerbaar te maken, kunnen we deze vaardigheden benaderen vanuit een interactieve, een communicatieve en een strategische invalshoek.	<u>Eigen initiatief</u> - Een inbreng durven te hebben Ideeën zo verwoorden dat de groepsgeenoten begrijpen wat er bedoeld wordt. Zodat de groepsgeenoot er iets aan heeft. - Meewerken aan de groepsopdracht Iedere groepsgeenoot levert een bijdrage.	- De leerling komt met een inbreng over de activiteit/thema waar de ander iets aan heeft. - De leerling doet mee aan de activiteit/opdrachten.

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
4.1 De interactieve invalshoek van samenwerken Deze invalshoek heeft betrekking op het gedrag tussen de partners of de teamleden. De roos van Leary (van Dijk 2000) en de axenroos (cuvelier, 1996) zijn interactiemodellen of hulpmiddelen om in de omgang met anderen effectiever te functioneren. Figuur 3. Axenroos met tien relatiewijzen. 4.1.1 Zich present stellen Gezond presentiegedrag betekent contact opnemen, zich laten zien en over zichzelf vertellen.		

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
Förrer, M. Kenter, B. Veenma, S (2006). 4.1.1 Basisvaardigheden Prettige omgang met elkaar - Elkaars naam gebruiken - Elkaar aankijken tijdens het praten - Vriendelijk op elkaar reageren - Elkaar gelegenheid geven mee te doen Samenwerken betekent rekening houden met elkaar. Leerlingen zijn bereid in een vriendelijke sfeer samen aan een opdracht te werken. Ze kennen de namen van de kinderen met wie ze werken en gebruiken die ook om elkaar aan te spreken. Ze maken oogcontact en reageren vriendelijk. Belangrijk is ook dat leerlingen elkaar gelegenheid geven een bijdrage te leveren. De leerlingen moeten leren geduld op te brengen voor elkaar en te accepteren dat sommige groepsgenoten meer tijd nodig hebben voor het afronden van een activiteit dan zichzelf. Behets, D (2005). <i>Bewegingsopvoeding: een vakconcept als uitnodiging om te leren</i>. Leuven:Acco. 4.1.2 Waarderen Gezond waarderingsgedrag heeft te maken met ruimte geven, feliciteren, bewonderen, complimenten geven en applaudisseren.	<u>Prettige omgang met elkaar</u> - Het is belangrijk dat de leerlingen elkaar de gelegenheid geven een bijdrage te leveren. - Gezond waarderingsgedrag heeft te maken met ruimte geven.	- De leerling nodigt de ander uit om mee te doen aan de activiteit.

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
M. Förrer (2003): Ze bespreekt in haar boek, “coöperatief leren in het basisonderwijs”, welke vaardigheden belangrijk zijn voor een goede samenwerking. 4.1.1 Basisvaardigheden Gericht-zijn op anderen - Luisteren naar elkaar - Elkaar laten uitpraten - De inbreng/bijdrage van een ander respecteren Wanneer leerlingen samenwerken, is het noodzakelijk dat de leerlingen naar elkaar luisteren. Naar elkaar luisteren betekend dat je elkaar laat uitpraten en in je houding en gezichtsuitdrukking laat merken dat je luistert. Samenwerken vraagt ook dat leerlingen elkaars inbreng accepteren en ermee om kunnen gaan dat een groepsgenoot een andere mening of aanpak heeft dan zichzelf. D. Behets (2005): 4.2.2 Actief luisteren Actief luisteren houdt in dat je openstaat voor het verhaal van de ander. Dit blijkt uit volgend gedrag. Je wacht met reageren. Je verzint niet onmiddellijk tegenargumenten of gebruikt de boodschap om je eigen verhaal te kunnen vertellen.	<u>Gericht zijn op anderen</u> - Luisteren naar elkaar Samenwerken vraagt ook dat leerlingen elkaars inbreng accepteren en ermee om kunnen gaan dat een groepsgenoot een andere mening of aanpak heeft dan zichzelf. Kinderen moeten leren anderen ruimte te geven en niet hun eigen idee aan anderen op te dringen. Je staat open voor het verhaal van de ander en verzint niet onmiddellijk een tegenargument.	- De leerling luistert naar anderen, door de ander uit te laten praten en niet direct een tegen argument te geven.

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
Förrer, M. Kenter, B. Veenma, S (2006). 4.1.2 Voortgezette vaardigheden Helpen - Elkaar aanbieden iets uit te leggen - Hulp vragen aan een ander - Elkaar helpen zonder voor te zeggen Hulp vragen is niet zo makkelijk. Sommige leerlingen schamen zich ervoor om hulp te vragen aan een groepsgeenoot. Ze zijn bang dat dat dom staat en dat de rest van de groep hen uitlacht. Ten tweede is het stellen van een goede vraag niet eenvoudig. Het is niet makkelijk om een vraag zo te formuleren dat je precies antwoord krijgt op datgene dat je wilt weten. Leerlingen moeten leren om hulp te durven en kunnen vragen. Aan de andere kant moeten leerlingen in de groep ook leren op elkaar te letten en hulp aan te bieden. D. Behets (2005): 4.1.3 Zorgen Gezond zorgend gedrag slaat terug op zorg dragen voor het materiaal en hulp bieden aan elkaar. 4.1.4 Genieten Gezond genietend gedrag staat voor zich laten helpen, hulp vragen en bedanken voor hulp.	<u>Helpen</u> - Elkaar aanbieden iets uit te leggen - Hulp bieden aan elkaar	 - De leerling geeft uitleg over activiteit/opdracht aan medeleerlingen.

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
D. Behets (2005): 4.1.5 Leiden Gezond leidend gedrag heeft betrekking op het geven van uitleg en informatie, het geven van advies, het bepalen en doen naleven van grenzen en normen.	4.1.5 Leiden Gezond leidend gedrag heeft betrekking op het geven van uitleg en informatie, het geven van advies.	- De leerling geeft instructies aan medeleerling(en)
D. Behets (2005): 4.1.6 Volgen Gezond volgend gedrag staat voor luisteren, om informatie en uitleg vragen, een bevel uitvoeren, zich aan de regels houden, raad vragen en advies opvolgen.	Gezond volgend gedrag staat voor luisteren, om informatie en uitleg vragen, een bevel uitvoeren, zich aan de regels houden, raad vragen en advies opvolgen.	- De leerling volgt instructies op van medeleerling(en)

Literatuur verwerking thema sociale limieten

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
Boersma C.J. Lutje Spelberg H.C. en Vos R.C. (2000). <i>Attitudeschaal sociale limieten (ASL): Meet de houding van jongeren ten opzichte van wetten en regels</i>. Leiden: PITS. Bij vraag 1 en 2 wordt onderscheid gemaakt tussen vier mogelijke reactietypes, namelijk: A Aanpassen aan de sociale limiet B Overtreden van de sociale limiet C Door middel van overleg (tweerichtingsverkeer) proberen de sociale limiet te veranderen of eigen wens binnen de situatie te realiseren, of door middel van overleg proberen anderen over te halen een sociale limiet te overtreden. D Verlaten van de omgeving of onttrekken aan de situatie. Schema B1.6 Situatiebeschrijving betreffende de sociale limiet: <i>afspraken en overeenkomsten dienen te worden nagekomen en er mogen geen overtredingen worden begaan</i>. <i>Sociale limieten:</i> Onder sociale limieten wordt verstaan: wetten, regels, normen of verwachtingen die impliciet of expliciet bestaan in de omgeving waarin de jongeren leeft en die zijn gedrag reguleren en/of inperken.	'A De leerling past zich aan, aan de sociale limieten.' <i>'afspraken en overeenkomsten dienen te worden nagekomen en er mogen geen overtredingen worden begaan.'</i> Onder sociale limieten wordt onder andere verstaan: regels die impliciet of expliciet bestaan in de omgeving waarin de jongeren leeft.	- De leerling houdt zich aan de vastgestelde expliciete regel. - De leerling overtreedt een impliciete regel. (voorbeeld van impliciete regel: dat er wordt geluisterd wanneer iemand aan het woord is)

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
Boersma C.J. Lutje Spelberg H.C. en Vos R.C. (2000). <i>Attitudeschaal sociale limieten (ASL): Meet de houding van jongeren ten opzichte van wetten en regels</i>. Leiden: PITS. Schema B1.3 Situatiebeschrijving betreffende de sociale limiet: <i>er mag geen geweld tegen objecten worden gebruikt</i>	Er mag geen geweld tegen objecten worden gebruikt.	 - De leerling gebruikt de materialen op de juiste manier en houdt ze in tact.

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
Boersma C.J. Lutje Spelberg H.C. en Vos R.C. (2000). <i>Attitudeschaal sociale limieten (ASL): Meet de houding van jongeren ten opzichte van wetten en regels</i>. Leiden: PITS. Bij vraag 1 en 2 wordt onderscheid gemaakt tussen vier mogelijke reactietypes, namelijk: A Aanpassen aan de sociale limiet B Overtreden van de sociale limiet C Door middel van overleg (tweerichtingsverkeer) proberen de sociale limiet te veranderen of eigen wens binnen de situatie te realiseren, of door middel van overleg proberen anderen over te halen een sociale limiet te overtreden. D Verlaten van de omgeving of onttrekken aan de situatie.	‘Door middel van overleg (tweerichtingsverkeer) proberen de sociale limiet te veranderen of eigen wens binnen de situatie te realiseren’ ‘of door middel van overleg proberen anderen over te halen een sociale limiet te overtreden.’ Onder sociale limieten wordt onder andere verstaan: regels die impliciet of expliciet bestaan in de omgeving waarin de jongeren leeft.	 - De leerling wil doormiddel van overleg een regel veranderen. - De leerling wil doormiddel van overleg anderen over halen een regel te overtreden.

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
Boersma C.J. Lutje Spelberg H.C. en Vos R.C. (2000). <i>Attitudeschaal sociale limieten (ASL): Meet de houding van jongeren ten opzichte van wetten en regels</i>. Leiden: PITS. Schema B1.1 Situatiebeschrijving betreffende de sociale limiet: <i>er mag tegen personen geen fysiek geweld worden gebruikt</i>	<i>'er mag tegen personen geen fysiek geweld worden gebruikt'</i> 	- De leerling gebruikt fysiek geweld richting anderen.

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
Arrondismentaal Platform Jeugdcriminaliteit, APJ(2007). <i>Informatie map 'Grensoverschrijdend gedrag', 1° exemplaar</i>. Leeuwarden: Smallingerland. <i>Grensoverschrijdend gedrag</i> bestrijkt een breed terrein. Het kan gaan om seksuele intimidatie, vuurwerkbezit, gokken of vernielen, om dreigen met wapens of het gebruik van verbaal of fysiek geweld. Wat de achterliggende motieven van de dader ook zijn, grensoverschrijdend gedrag mag en kan niet. Er moet tegen opgetreden worden. Dat is het uitgangspunt. <i>Verbale agressie:</i> Verbale agressie is het verbaal of schriftelijk bedreigen, discrimineren, intimideren, 'zwart' maken, ernstig beledigen of uitschelden van een persoon.	Grensoverschrijdend gedrag bestrijkt een breed terrein. Verbale agressie hoort daar ook bij. Verbale agressie is het verbaal of schriftelijk bedreigen, discrimineren, intimideren, 'zwart' maken, ernstig beledigen of uitschelden van een persoon.	- De leerling gebruikt verbaal geweld richting de ander.

Theorie	Operationaliseren	Observatie punten
Agten, J(2001). <i>Gender en sociaal werk</i>. Leuven – Apeldoorn: Garant. Wil je groeien naar een goede communicatie, is het nodig - Bewust te zijn van je eigen territorium en eigen grenzen; - Eigen grenzen respecteren	- Bewust te zijn van je eigen territorium en eigen grenzen; - Eigen grenzen respecteren	- De leerling houdt rekening met zijn eigen grens.

Handleiding observatie instrument 'samenwerken'

Bij ieder thema worden er verschillende observatielijsten gebruikt. Het principe van de lijsten komt met elkaar overeen. In het onderstaande voorbeeld wordt er een uitleg weergegeven over het gebruik van de lijsten.

De duur van het tijdsinterval waarin geobserveerd dient te worden is 30 min.

Voorbeeld:

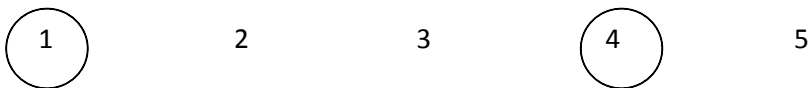
Leerling: **Persoon X**

PMT / Sport / Theorie

Schaalverdeling:

- 1: het beschreven gedrag komt niet naar voren
- 2: het beschreven gedrag in kleine mate naar voren
- 3: het beschreven gedrag komt in redelijke mate naar voren
- 4: het beschreven gedrag komt duidelijke mate naar voren
- 5: het beschreven gedrag komt in zeer duidelijk mate naar voren

5. Doet mee aan de activiteit/opdrachten

Argumentatie + tijdstip:

1: 9.30 u = persoon X zit aan de kant en bemoeit zich niet met de activiteit

4: 9.49 u = bij de tweede activiteit laat persoon X zien dat hij mee doet met de activiteit, hij kan nog fanatieker mee doen, vandaar geen 5.

In dit voorbeeld is te zien dat er bij persoon X meerdere gedragingen zijn geobserveerd onder het zelfde kopje.

Door een tijdstip te noemen en een argumentatie wordt het duidelijker in welke context een gedraging heeft plaats gevonden. Op die manier wordt het ook duidelijker voor welk nummer je hebt gekozen.

Aan de hand van de schaalverdeling kunt u een keuze maken die aansluit bij het geobserveerde gedrag.

Leerling:

PMT / Sport / Theorie

Schaalverdeling:

- 1: het beschreven gedrag komt niet naar voren
- 2: het beschreven gedrag nauwelijks naar voren
- 3: het beschreven gedrag komt in redelijke naar voren
- 4: het beschreven gedrag komt duidelijke naar voren
- 5: het beschreven gedrag komt zeer duidelijk naar voren

1. De leerling doet mee aan de activiteit/opdrachten

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

2. De leerling luistert naar anderen, door de ander te laten uitpraten en niet direct een tegenargument te geven.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

3. De leerling komt met een inbreng over de activiteit/thema.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

Schaalverdeling:

- 1:** het beschreven gedrag komt niet naar voren
- 2:** het beschreven gedrag nauwelijks naar voren
- 3:** het beschreven gedrag komt in redelijke naar voren
- 4:** het beschreven gedrag komt duidelijke naar voren
- 5:** het beschreven gedrag komt zeer duidelijk naar voren

4. De leerling nodigt een ander uit om mee te doen aan de activiteit.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

5. De leerling geeft uitleg over activiteit/opdracht aan medeleerling(en)

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

6. De leerling stelt een hulpvraag.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

Schaalverdeling:

- 1: het beschreven gedrag komt niet naar voren
- 2: het beschreven gedrag nauwelijks naar voren
- 3: het beschreven gedrag komt in redelijke naar voren
- 4: het beschreven gedrag komt duidelijke naar voren
- 5: het beschreven gedrag komt zeer duidelijk naar voren

7. De leerling geeft antwoord op een vraag.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

8. De leerling volgt instructies op van medeleerling(en)

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

9. De leerling geeft instructies aan medeleerling(en)

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

Schaalverdeling:

- 1: het beschreven gedrag komt niet naar voren
- 2: het beschreven gedrag nauwelijks naar voren
- 3: het beschreven gedrag komt redelijk naar voren
- 4: het beschreven gedrag komt duidelijk naar voren
- 5: het beschreven gedrag komt zeer duidelijk naar voren

1. De leerling houdt zich aan de vastgestelde expliciete regel.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

2. De leerling overtreedt een impliciete regel.

(voorbeeld van impliciete regel: dat er wordt geluisterd wanneer iemand aan het woord is)

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

3. De leerling gebruikt de materialen op de juiste manier en houdt ze in tact.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

Schaalverdeling:

- 1: het beschreven gedrag komt niet naar voren
- 2: het beschreven gedrag nauwelijks naar voren
- 3: het beschreven gedrag komt redelijk naar voren
- 4: het beschreven gedrag komt duidelijk naar voren
- 5: het beschreven gedrag komt zeer duidelijk naar voren

4. De leerling wil doormiddel van overleg anderen over halen een regel te overtreden.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

5. De leerling gaat niet mee in het grensoverschrijdend gedrag van de ander.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

6. De leerling gebruikt fysiek geweld richting anderen.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

Schaalverdeling:

- 1: het beschreven gedrag komt niet naar voren
- 2: het beschreven gedrag nauwelijks naar voren
- 3: het beschreven gedrag komt redelijk naar voren
- 4: het beschreven gedrag komt duidelijk naar voren
- 5: het beschreven gedrag komt zeer duidelijk naar voren

7. De leerling gebruikt verbaal geweld richting anderen.

(Verbale agressie is het verbaal of schriftelijk bedreigen, discrimineren, intimideren, 'zwart' maken, ernstig beledigen of uitschelden van een persoon)

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

8. De leerling houdt rekening met zijn eigen grens

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

9. De leerling wil door middel van overleg een regel veranderen.

1 2 3 4 5

Beargumentatie + tijdstip:

Literatuurlijst: Samenwerken

Boeken:

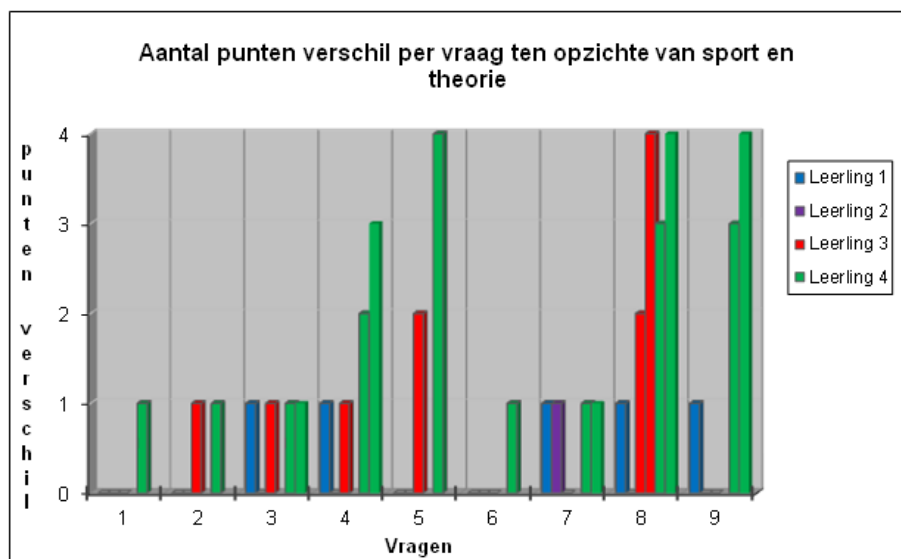
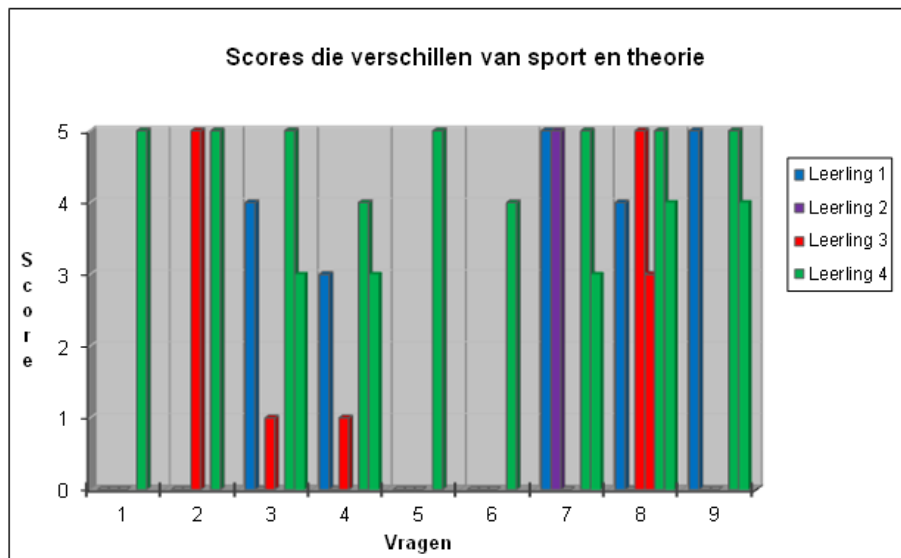
- Behets, D (2005). *Bewegingsopvoeding: een vakconcept als uitnodiging om te leren*. Leuven:Acco.
- Dijk, B van(2007). *Beïnvloed anderen, begin bij jezelf: over gedrag en de Roos van Leary*. Zaltbommel: Thema
- Förrer, M. Kenter, B. Veenma, S (2006). *Coöperatief leren in het basisonderwijs*. Amersfoort: CPS, onderwijsontwikkeling en advies.

Literatuurlijst: Sociale limieten

Boeken:

- Agten, J(2001). *Gender en sociaal werk*. Leuven – Apeldoorn: Garant
- Arrondismentaal Platform Jeugdcriminaliteit, APJ(2007). *Informatie map 'Grensoverschrijdend gedrag', 1^e exemplaar*. Leeuwarden: Smalingerland.
- Boersma C.J. Lutje Spelberg H.C. en Vos R.C. (2000). Attitudeschaal sociale limieten (ASL): *Meet de houding van jongeren ten opzichte van wetten en regels*. Leiden: PITS.

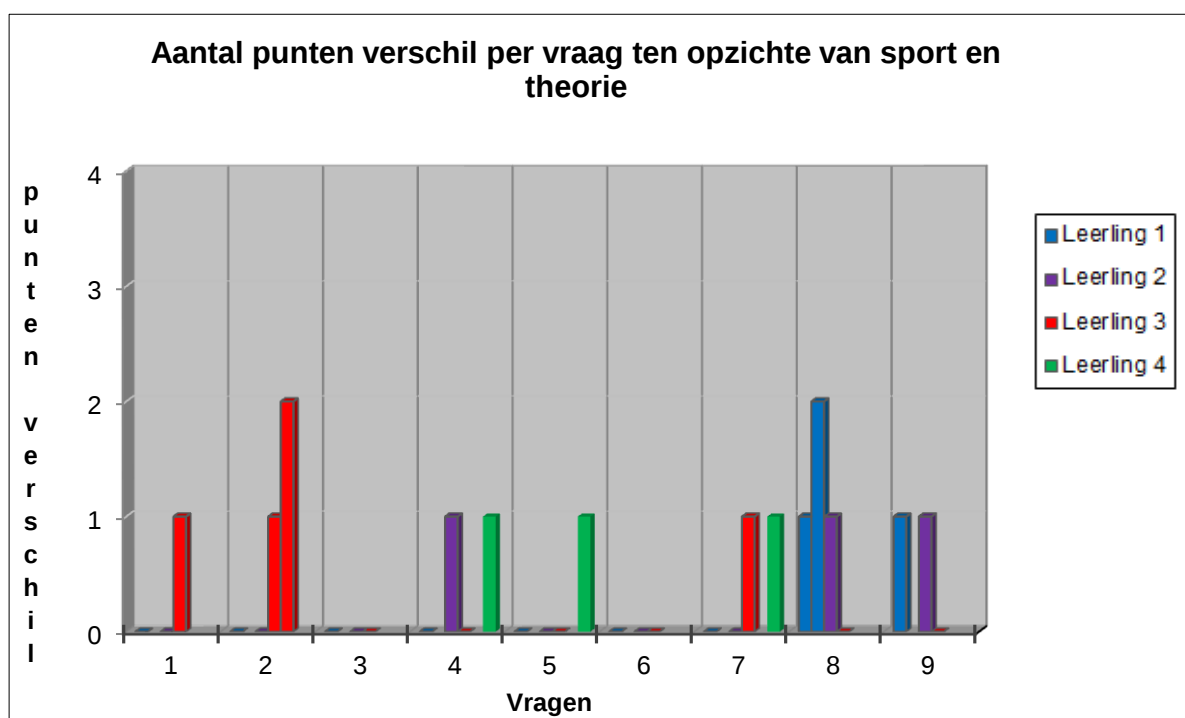
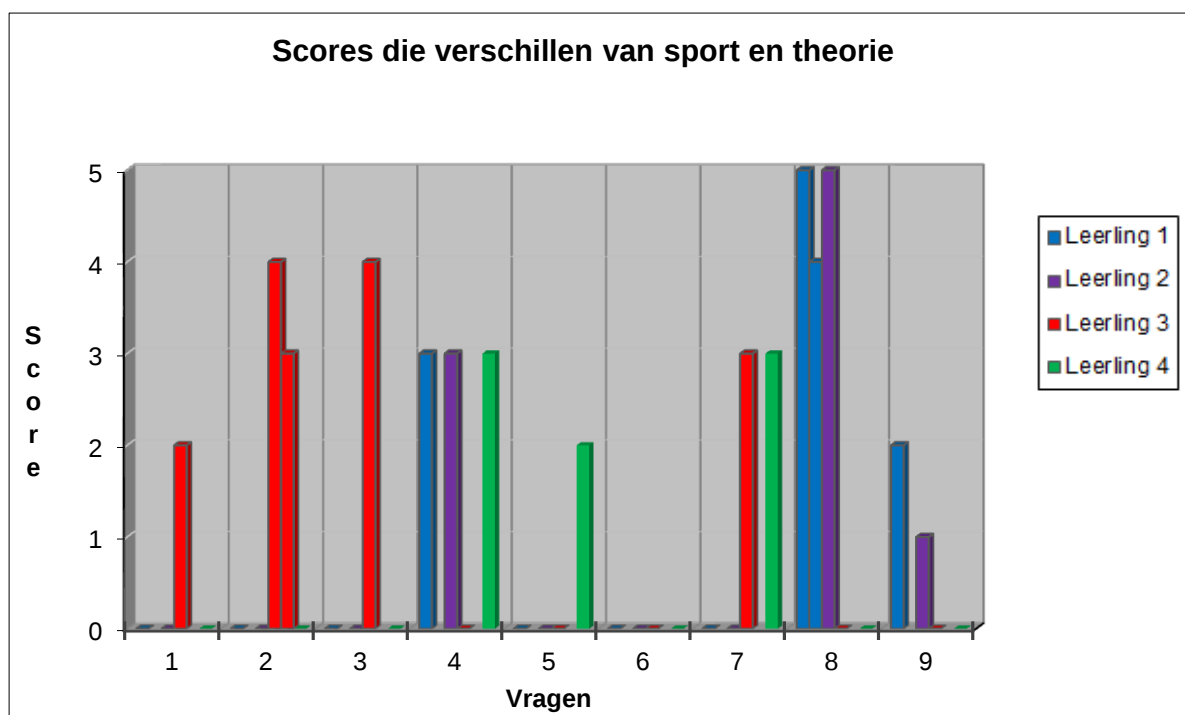
Resultaten samenwerken alle leerlingen

Resultaten observaties samenwerken in tabel

Observatie items	PMT				Sport				Theorie				Aantal gevonden verschillen per items			
1. Doet mee aan de activiteit/opdrachten	L1: 2-5	L2: 1-5	L3: 4-5	L4: 3-5	L1: 2-3 en 5	L2: 2-5	L3: 3 en 5	L4: 1-4	L1: 1- 2 en 4	L2: 1-3	L3: 1-2 en 4-5	L4: 1-4	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
2. Luistert naar anderen.	L1: 2-4	L2: 4- 5	L3: 5	L4: 4-5	L1: 2-3	L2: 2- 3 en 5	L3: 4	L4: 3-4	L1: 1-4	L2: 2-4	L3: 2-4	L4: 4	L1: 0	L2: 0	L3: 1	L4: 1
3. Inbreng over de activiteit/thema	L1: 2-4	L2: 3- 5	L3: 1	L4: 3-5	L1: 3	L2: 2- 4	L3: 2,3	L4: 4	L1: 2,3	L2: 2 en 4-5	L3: 2,4	L4: 2	L1: 1	L2: 0	L3: 1	L4: 2
4. Nodigt ander uit voor activiteit	L1: 3	L2: 1	L3: 1	L4: 3-4	L1: 4	L2: 1	L3: 5	L4: 1	L1: 1	L2: 1	L3: 2	L4: 1	L1: 1	L2: 0	L3: 1	L4: 2
5. Geeft uitleg over activiteit/opdracht	L1: 2	L2: 5	L3: 1	L4: 5	L1: 2-3	L2: 3-5	L3: 3	L4: 1	L1: 1	L2: 2-3	L3: 1	L4: 1	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
6. Stelt een hulpvraag.	L1: 3-4	L2: 3-4	L3: 3-4	L4: 3-4	L1: 3	L2: 3-4	L3: 3 en 5	L4: 3	L1: 3-4	L2: 2-4	L3: 2-4	L4: 2	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
7. Geeft antwoord op een vraag.	L1: 3 en 5	L2: 2 en 4-5	L3: 3-4	L4: 3-5	L1: 2-3	L2: 3-4	L3: 4	L4: 4	L1: 2-3	L2: 2 en 4	L3: 3	L4: 4	L1: 1	L2: 1	L3: 0	L4: 2
8. Volgt instructies op van leerling	L1: 4-5	L2: 4-5	L3: 3 en 5	L4: 4-5	L1: 5	L2: 5	L3: 1	L4: 1	L1: 3	L2: 3-5	L3: 1	L4: 1	L1: 1	L2: 0	L3: 2	L4: 2
9. Geeft instructies aan leerling	L1: 4-5	L2: 3 en 5	L3: 4	L4: 4-5	L1: 3-4	L2: 3 en 5	L3: 1	L4: 1	L1: 3	L2: 4	L3: 3-4	L4: 1	L1: 1	L2: 0	L3: 0	L4: 2

Resultaten sociale limieten alle leerlingen

Resultaten observaties sociale limieten in tabel

Observatie items	PMT				Sport				Theorie				Aantal gevonden verschillen per items			
1. Houdt zich aan expliciete regel	L1: 2-3 en 5	L2: 2-3 en 5	L3: 1-2 en 4	L4: 5	L1: 2-3 en 5	L2: 3 en 5	L3: 5	L4: 1 en 5	L1: 1 en 3- 4	L2: 1-3	L3: 1 en 3 en 5	L4: 1-3 en 5	L1: 0	L2: 0	L3: 1	L4: 0
2. Overtreedt een impliciete regel	L1: 3 en 5	L2: 1 en 3-4	L3: 1 en 3-4	L4: 1-4	L1: 1 en 3 en 5	L2: 1 en 3	L3: 1	L4: 1-3	L1: 3-5	L2: 2-5	L3: 1 en 5	L4: 1-5	L1: 0	L2: 0	L3: 2	L4: 0
3. Gebruikt materiaal juist en houdt in tact	L1: 3 en 5	L2: 5	L3: 4-5	L4: 5	L1: 3 en 5	L2: 2- 3 en 5	L3: 5	L4: 4-5	L1: 2 en 5	L2: 4-5	L3: 3 en 5	L4: 5	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 0
4. D.m.v. overleg anderen over halen een regel te overtreden	L1: 1	L2: 3	L3: 3	L4: 3	L1: 1	L2: 1	L3: 4	L4: 1	L1: 3	L2: 2	L3: 3-5	L4: 4	L1: 0	L2: 1	L3: 0	L4: 1
5. Gaat niet mee in grensoverschrijdend gedrag van ander	L1: -	L2: 3	L3: -	L4: 2	L1: -	L2: 3	L3: -	L4: 1	L1: -	L2: 1-3	L3: 2-3	L4: 3-5	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
6. Gebruikt fysiek geweld richting anderen	L1: 2	L2: 1	L3: 2	L4: 2-3	L1: 2,3	L2: 1	L3: 1	L4: 1	L1: 1	L2: 1	L3: 2	L4: 2-3	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 0
7. Gebruikt verbaal geweld richting anderen	L1: 2	L2: 2-3	L3: 2-3	L4: 2-3	L1: 2	L2: 2-3	L3: 1	L4: 1	L1: 2-3	L2: 2 - 4	L3: 2	L4: 2 en 4	L1: 0	L2: 0	L3: 0	L4: 1
8. Houdt rekening met zijn eigen grens	L1: 4-5	L2: 4-5	L3: 5	L4: 3-4	L1: -	L2: 3	L3: 5	L4: 4-5	L1: 3	L2: 4	L3: 5	L4: 3 en 5	L1: 2	L2: 1	L3: 0	L4: 0
9. D.m.v. overleg de ander overhalen een regel te veranderen	L1: 2	L2: 1	L3: 1	L4: 1	L1: 4	L2: 3	L3: 1	L4: 1	L1: 1	L2: 2-3	L3: 1	L4: 3	L1: 1	L2: 1	L3: 0	L4: 0

Deelnemers deelvraag 1:

Leerling 1: Samenwerken en sociale limieten

Sekse:	Jongen
Leeftijd:	17 jaar
Klas:	3 VMBO basis
Totaal IQ:	78
Achtergrond:	Marokkaans
Gezin en omgeving:	- Woont bij vader moeder en twee andere kinderen.
Problematiek:	- Storend gedrag - Vluchtgedrag voor afspraken, toetsen. - Luistert slecht naar correcties - Seksueel provocerend gedrag - Fatalistische houding

Leerling 2: Samenwerken en sociale limieten

Sekse:	Jongen
Leeftijd:	14 jaar
Klas:	1 Havo
Totaal IQ:	116
Achtergrond:	Grieks
Gezin en omgeving:	- Moeder is overleden. Weinig contact met vader. - Hij woont bij zijn oma en zijn oom ondersteunt hen.
Problematiek:	- Storend gedrag in de klas - Kan niet zelfstandig werken - Sociaal wenselijke antwoorden geven - Laag empathisch vermogen - Veroorzaakt onrust in klas. Veel interactie met groepsleden. - Kan zelfstandig werken als er geen geluiden of andere prikkels zijn.

Leerling 3: Samenwerken en sociale limieten

Sekse:	Jongen
Leeftijd:	15 jaar
Klas:	2 VMBO/ TL
Totaal IQ:	97
Achtergrond:	Nederlands
Diagnose:	ADHD NAO en kenmerken van ODD. Slikt Ritalin.
Gezin en omgeving:	Woont bij beide ouders en twee andere kinderen.
Problematiek:	- Concentratie en planningsproblemen - Storend gedrag, intimiderend en respectloos. - Hij blijft in conflictsituaties hangen.

Leerling 4: Samenwerken

Sekse:	Meisje
Leeftijd:	17 jaar
Klas:	4 VMBO zorg en welzijn
Totaal IQ:	88
Achtergrond:	Marokkaans
Gezin en omgeving:	Woont bij beide ouders en 3 andere kinderen.
Problematiek:	- Aandachtsproblemen. - Grensoverschrijdend gedrag - Provocerend. - Komt afspraken niet na.

Leerling 4: Sociale limieten

Sekse:	Meisje
Leeftijd:	14 jaar
Klas:	2 VMBO/TL
Totale IQ	97
Achtergrond:	Marokkaans
Gezin en omgeving:	Woont samen met ouders en 3 andere kinderen.
Problematiek:	- Moeite met accepteren van gezag. - Is moeilijk te corrigeren in het gedrag. - Komt afspraken niet na.

Voor meer informatie over de leerlingen kunt u eindadviezen opvragen bij de auteurs.

Deelnemers deelvraag 2 en 3:

Leerling 1:

Sekse:	Jongen
Leeftijd:	17 jaar
Klas:	3 VMBO basis
Totaal IQ:	78
Achtergrond:	Marokkaans
Gezin en omgeving:	- Woont samen met ouders en twee andere kinderen.
Problematiek:	- Storend gedrag - Vluchtgedrag voor afspraken, toetsen. - Luistert slecht naar correcties - Seksueel provocerend gedrag - Fatalistische houding

Leerling 2:

Sekse:	Jongen
Leeftijd:	14 jaar
Klas:	1 Havo
Totaal IQ:	116
Achtergrond:	Grieks
Gezin en omgeving:	- Moeder is overleden. Weinig contact met vader. - Hij woont bij zijn oma en zijn oom ondersteunt hen.
Problematiek:	- Storend gedrag in de klas - Kan niet zelfstandig werken - Sociaal wenselijke antwoorden geven - Laag empathisch vermogen - Veroorzaakt onrust in klas. Veel interactie met groepsleden. - Kan zelfstandig werken als er geen geluiden of andere prikkels zijn.

Leerling 3:

Sekse:	Jongen
Leeftijd:	15 jaar
Klas:	2 VMBO/ TL
Totaal IQ:	97
Achtergrond:	Nederlands
Diagnose:	ADHD NAO en kenmerken van ODD. Slikt Ritalin.
Gezin en omgeving:	Woont samen met ouders en twee andere kinderen.
Problematiek:	- Concentratie en planningsproblemen - Storend gedrag, intimiderend en respectloos. - Hij blijft in conflictsituaties hangen.

Leerling 4:

Sekse:	Meisje
Leeftijd:	17 jaar
Klas:	4 VMBO zorg en welzijn
Totaal IQ:	88
Achtergrond:	Marokkaans
Gezin en omgeving:	Woont bij beide ouders en 3 andere kinderen.
Problematiek:	- Aandachtsproblemen. - Grensoverschrijdend gedrag - Provocerend. - Komt afspraken niet na.

Leerling 5:

Sekse:	Jongen
Leeftijd:	16 jaar
Klas:	4 VMBO/TL
Totaal IQ:	Disharmonisch profiel tussen verbaal en perfoormaal, daarmee geen totaal IQ. Verbaal IQ = 86 (beneden gemiddeld) Perfoormaal IQ = 98 (gemiddeld)
Achtergrond:	Nederlands
Gezin en omgeving:	Woont samen met ouders en 3 andere kinderen. Er is sprake van opvoedingsonmacht.
Problematiek:	- Vaak afwezig - Weinig doorzettingsvermogen - Neemt weinig initiatief

Leerling 6:

Sekse:	Meisje
Leeftijd:	16 jaar
Klas:	3 Havo
Achtergrond:	Nederlands
Gezin en omgeving:	Moeder overleden. 1.5 jaar in pleeg gezin gewoond. Woon nu weer bij vader.
Problematiek:	- Vertoont vlucht gedrag - Weinig interactie met leerlingen - Probeert regels uit en rekt ze op. - Komt slim over op anderen

Leerling 7:

Sekse:	Jongen
Leeftijd:	16 jaar
Klas:	3 KBL
Totaal IQ:	81
Achtergrond:	Grieks
Gezin en omgeving:	Woont samen met ouders.
Problematiek:	- Wiskunde is een groot probleem - Geringe zelfreflectie - Passieve deelname bij onduidelijkheden over opdracht - Moeite met visuele informatie - Zwak ontwikkeld sociaal- en ruimtelijk inzicht.

Leerling 8:

Sekse:	Jongen
Leeftijd:	15 jaar
Klas:	3 VMBO basis
Totaal IQ:	81
Achtergrond:	Surinaams
Gezin en omgeving:	Woont samen met ouders.
Problematiek:	- Moeite met plannen en organiseren - Aandachtsproblemen - Loyaal naar vrienden. Komt daardoor snel in problemen.

Voor meer informatie over de leerlingen kunt u eindadviezen opvragen bij de auteurs.

Eindadvies voorbeeld

Schakelprogramma Eindverslag, schooljaar 2010-2011

1. Persoonsgegevens betrokken leerling
Geboortedatum: 02-05-1995 Unit/Klas: 3 KBL
Contactpersoon: (start-it) Peggy van Renesse Contactpersoon US: Lilian Verkerk Periode in Schakelprogramma: eind september t/m kerstvakantie 2010 Opsteller eindverslag: Bregje Jonkhart Datum: 07-12-2010
Eindverslag
Conclusie: Aan het eind van vorig schooljaar kreeg X van de afdeling Start-it het advies om door te schakelen naar een derde klas KBL. Hij ging naar Trajectum, sector ICT, maar voelde zich daar vanaf het begin af aan niet op zijn gemak. Hij bleef thuis en stroomde door naar het schakelprogramma. In het dossier van X wordt al jaren gesproken over de diagnose NLD. In het schakelprogramma bleek dat de diagnose NLD nooit officieel gesteld is. Wel is er op de Luc Stevensschool in 2007 een onderzoek gedaan, waar een grote kloof tussen X verbale en performale IQ werd geconstateerd en waar vervolgonderzoek door een neuropsycholoog werd geadviseerd, vanwege vermoedens van NLD. Dit onderzoek is nooit gedaan. Vader en X herkennen de problemen die zich voordoen niet of nauwelijks. In het schakelprogramma blijkt X wel degelijk last te hebben van zijn verbaal-performale kloof. Met passende begeleiding op school zou hij in staat moeten zijn om een kbl diploma te halen. Wiskunde is een groot probleem, onduidelijk is of hij het kbl niveau op dat gebied aan kan. Ook is de geringe zelfreflectie van X op het gebied van zijn tekortkomingen een punt van zorg. Als hij zich niet laat helpen of niet om hulp zal vragen, wordt de kans op een diploma in het reguliere onderwijs kleiner.
Advies: X wil graag naar het Broeckland College. Daar bieden ze vele sectoren, en alle niveaus van het vmbo. Er wordt veel sturing geboden bij het leren en dat is wat X nodig heeft. Toch zijn er twijfels over de haalbaarheid van het traject vanwege X geringe zelfreflectie en de weinig sturing vanuit thuis. Het schakelprogramma stelt daarom voor een 'diagnose op locatie' traject in te zetten. In die 4 tot 6 weken zal, met hulp van het schakelprogramma, bekeken worden of X in staat is om aan te haken op het Broeckland College. Voorstel: Het schakelprogramma beschrijft de beperkingen die X heeft en welke begeleiding hij nodig heeft en formuleert, in samenwerking met het Broeckland de voorwaarden waaraan X moet voldoen om te kunnen blijven op het Broeckland. Het schakelprogramma overlegt deze mogelijkheid met ouders en bespreekt tevens dat er een kans is dat X inmiddels teveel achterstanden heeft opgelopen om het derde jaar nog te kunnen behalen. Na de 'diagnose op locatie' brengt het schakelprogramma in overleg met Broeckland een advies uit over de meest geschikte vervolgplek: Broeckland College of US. Als de keuze op Broeckland valt dan wordt X ook vanaf dat moment ingeschreven bij het Broeckland College. Bekeken moet worden of X vrijstelling nodig heeft (en kan krijgen) voor het vak wiskunde, of hij in staat is om zich te conformeren aan de verwachtingen van de school, en of hij op sociaal vlak aansluiting vindt. Bekeken moet nog worden welke sector het beste past bij X mogelijkheden. Economie lijkt de voorkeur te hebben, maar onduidelijk is of hij dat aankan i.v.m zijn ruimtelijk inzicht, dat problemen zou kunnen geven

bij economie en wiskunde.

Om X te helpen bij het plannen en organiseren van zijn werk en het omgaan met wiskunde, wordt hij aangemeld bij Stade PPI voor naschoolse begeleiding.

Omschrijving leerling:

X is verbaal veel sterker dan performaal. Dit betekent dat hij goed is in het uitleggen en verwoorden van zaken. Hij gebruikt relatief moeilijke woorden en wordt daardoor gemakkelijk overschat. Hij kan wel schrijven, maar het verhaal wordt al snel één lange brei. X kan het geheel niet opdelen, hij maakt ook geen alinea's. Maar het lage performale IQ uit zich bij X in een zeer zwak ontwikkeld ruimtelijk- en sociaal inzicht.

En zwak ruimtelijk inzicht zorgt voor problemen bij wiskunde, maar ook bij bijvoorbeeld het spelen van spellen. X snapt vaak de spelregels niet en hij kan niks met getallen. Hij heeft een gebrek aan tijdsbesef en hij heeft een zwak ontwikkeld richtingsgevoel. Zo komt hij soms te laat op afspraken en lijken dingen hem te 'overkomen'. Ook kan hij na de gymles, ineens een hele andere kant oplopen dan de rest van de klas, zonder zich te beseffen dat hij de verkeerde kant op gaat. Hij heeft moeite zijn spullen in orde te maken en hij heeft hulp nodig bij plannen en organiseren.

X kan heel aandachtig en geconcentreerd werken, (Concentratie) soms verliest hij zich in de opdracht. Hij werkt nauwkeurig, maar controleert zijn werk niet. Hij heeft een oppervlakkige visuele waarneming, waardoor veel details hem ontgaan. Hierdoor ziet hij vaak gemaakte fouten niet. Zijn werktempo is doorgaans traag. Hij heeft moeite om visuele informatie te verwerken en te onthouden, doordat er geen automatisering optreedt.

In het contact met anderen mist hij soms de non-verbale communicatie en hij weet niet goed waar zijn eigen, of de grens van anderen ligt. Hij heeft weinig zelfreflectie en ziet zijn zwakke punten, maar ook zijn sterke punten niet. Hij doet goede prestaties af als 'toeval' en bij slechte prestaties was hij 'moe'. Soms laat hij zich gemakkelijk op de kast jagen. Toch gaat het in het schakelprogramma best goed met de andere leerlingen. X heeft humor en doet goed mee in het groepsproces. Soms, met name bij groepsactiviteiten met spellen is hij passief, maar na wat aansporing doet hij goed mee met de anderen. Dit komt met name voor als hij niet goed weet wat er van hem verwacht wordt. Bij gesprekken heeft hij een veel actievere houding. Hij is een volger in de groep. (Samenwerken)

WISC 2007:

TIQ 81, VIQ 107, PIQ 59

VB 114, PO 63, VS 65

Handelingsadviezen docenten:

Leerprestaties

- Besef dat X mogelijk een leerstoornis heeft en dat hij bij sommige zaken meer hulp nodig heeft dan anderen.
- X heeft veel moeite met wiskunde. Vanwege zijn zwakke ruimtelijk inzicht zal dat altijd zo blijven. Leer hem vragen te stellen en leer hem slim omgaan met zijn rekenmachine. Mogelijk is het beter om wiskunde uit zijn pakket te schrappen, of hem te beoordelen zoals je dat zou doen met leerlingen met dyscalculie.
- Realiseer dat hij slim genoeg is om het te leren, hij heeft alleen meer tijd nodig. Bekijk mogelijkheden om hem extra tijd te geven, indien nodig.
- Bij het schrijven van werkstukken/opstellen: help hem om structuur in zijn verhaal aan te brengen, d.m.v. alinea's, kopjes etc.
- Als het teveel wordt voor X, hij krijgt hoofdpijn en weigert hij om nog te werken. Zet dan een stapje terug ipv druk op de ketel te zetten

Leerhouding

- Besef dat automatiseren van gegevens veel meer tijd kost voor X. Dit geldt voor schoolse en sociale vaardigheden. **Besef ook dat zijn soms passieve houding vaak voortkomt uit het niet goed begrijpen van wat er van hem wordt verwacht.**
- X heeft moeite met het interpreteren van schema's en het koppelen van plaatjes bij een tekst. Ondersteun hem met verbale uitleg.
- Maak gebruik van gesproken taal om dingen te verduidelijken, vooral op sociaal gebied, die voor leeftijdsgenoten vanzelfsprekend zijn.
- Als je iets uitgelegd hebt aan X check dan achteraf of hij het begrepen heeft en laat dit hemzelf verbaal herhalen.
- X heeft grote moeite om structuur aan te brengen in zijn werk. Geef X één opdracht tegelijk en structureer de opdracht met hen voor. Als hij eenmaal aan het werk is kan hij heel hard werken.
- Leg alleen het materiaal op tafel dat nodig is voor de desbetreffende les.
- Als er een klassikale uitleg is geweest, ga dan nog even bij X langs om te vragen of hij de uitleg begrepen heeft.
- Leer hem zijn werk na te kijken op fouten.
- X houdt erg van lezen, dit kan je eventueel als beloning gebruiken.
- X komt soms te laat en is regelmatig ziek. Onderhoudt goede contacten met thuis en laat hem gemiste zaken inhalen.

Sociale interactie

- X mist sociale codes en tekens. Dus als je een duim opsteekt omdat hij iets goed gedaan heeft, zeg je daarbij "Ik steek mijn duim nu naar jou op omdat ik vind dat je dat heel goed doet!".
- X is een beleefde en vriendelijke jongen. Hij begrijpt soms zijn sociale context niet goed en hij heeft moeite met het leggen van verbanden. Haal hem in zo'n geval uit de situatie en voer naderhand een gesprek met hem over wat er mis ging. Leg hem uit hoe hij het volgende keer beter zou kunnen aanpakken.
- Nieuwe situaties zijn voor X beangstigend. Probeer daarmee rekening te houden. Bespreek veranderingen in het rooster of 'speciale dagen' even met hem door.

Persoonlijke ontwikkeling

- X ziet er soms onverzorgd uit. Bespreek dit onderwerp regelmatig in een individueel gesprekje en complimenteer hem als hij verbetering laat zien.
- Maak regelmatig een praatje met X op vaste momenten van de dag, dit stimuleert zijn sterke kant, namelijk het verbale, hierdoor wordt hij zelfverzekerder.
- Laat hem in de klas andere leerlingen helpen die bijvoorbeeld moeite hebben met taal, zoals met begrijpend lezen of een verhaal schrijven. Hierdoor wordt zijn zelfbeeld versterkt.

Gezin

- Ouders bieden relatief weinig ondersteuning, terwijl X dat wel nodig heeft. Zo moet hij al weken een rekenmachine meenemen, maar hij 'vergeet' dat en geeft aan niet te weten hoe hij dat moet regelen. Moeder is contactpersoon voor de school. Zij kan zich in het Nederlands moeilijk uitdrukken, maar verstaat best veel. Hou moeder op de hoogte van hoe het gaat op school en hoe zij X thuis kan ondersteunen.
- Ongeveer een jaar geleden is bij Start-it aangegeven dat X een bril nodig heeft. Inmiddels is hij bij de opticien geweest en X heeft een bril. Hij heeft deze echter bijna nooit bij zich, want hij vergeet hem mee te nemen.

Handelingsadviezen X:

- Zorg dat je op tijd in de les bent.
- Zorg dat je je spullen bij je hebt. Hang evt. een briefje op je kamerdeur met een herinnering van wat je mee moet nemen als je naar school gaat.
- Zorg ervoor dat je *altijd* een rekenmachine in je tas hebt zitten.
- Vraag *altijd* om hulp als je iets niet weet of snapt. Bijvoorbeeld als je een uitleg niet snapt, niet weet wat je moet doen of als je je rooster niet begrijpt.
- Vraag je mentor of een andere docent om hulp als je problemen hebt met andere leerlingen.
- Luister goed naar de tips van je begeleider.
- Gebruik je bril in de les.
- Ontbijt voor je naar school gaat.
- Als je ziek bent, moet je *altijd* een briefje van thuis of van de dokter laten zien.
- Zorg ervoor dat je je werk nakijkt voordat je het inlevert, dat voorkomt fouten.

Handelingsadviezen moeder:

- Zorg er samen met X voor dat hij op tijd in de bus zit
- Help hem bij het inpakken van zijn tas, zorg dat hij de goede spullen mee naar school neemt.
- Laat hem niet te snel thuis: hij moet echt behoorlijk ziek zijn om hem ziek te melden, anders moet hij het gaan proberen op school.
- Bekijk met hem wat hij s'ochtends wel als ontbijt kan eten als hij geen brood naar binnen krijgt (yoghurt, ontbijt drink)